

СЛАВІЯ

Прогресії

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВІК

27 (1131), 8–14 липня 2021

Подія року



У Фастові відбувся Фестиваль кримськотатарської культури «Qırımtaş hoş keldiniz! Ласкато просимо до Криму!»

Анжела ЯРМОЛЮК
Фото авторки

Ми жили цією ідеєю дуже давно, і нарешті все вдалося! Разом із Ахтемом Сейтаблаєвим, мером міста Фастів Михайлом Нетяжуком, командами Фастівської міської ради, Кримського дому, Krymska rodyna. Qırımtaş ailesi самовіддано працювали останні тижні. І ось це сталося в День Конституції.

Зворушувало все! І духовий оркестр Збройних сил України з виконанням Гімну України та кримських татар, і урочисті заходи з підняттям прапорів, і вшанування пам'яті загиблих учасників бойових дій на сході. Також була проведена панельна дискусія на тему «Різnobарвна Україна: Сьогодення та

перспективи. Досвід Криму», емоційний перегляд фільму «Чужа молитва» та не менш зворушливе спілкування з режисером стрічки Ахтемом Сейтаблаєвим після показу.

Різні цікаві майстер-класи та ярмарки доповнювали колорит заходу. І, звичайно, чудовий концерт на площі міста за участі українських та кримськотатарських артистів, який закінчився пізно увечері спільним виконанням пісні «Батьківщина».

Хочемо подякувати всім учасникам і гостям цього прекрасного дня: голові Меджлісу кримськотатарського народу Рефату Чубарову, народному депутату Олегові Дунді, постійному представникові президента України в АР Крим Антонові Кориневичу, голові Державної служби України з питань етнополіти-

ки та свободи совіті Олені Богдан, надзвичайному послу Туреччини в Україні Yağmur Ahmet Gündere, заступнику міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Snaver Seitkhalil та іншим. Вдачні за чудові виступи Усейну Бекирову, Ельзарі Баталовій, Фемію Мустафаєву, Анжелі Ярмолюк, ансамблю «Мусафир», дитячому ансамблю Qırımtaş ailesi, усім прекрасним українським вокалістам та ансамблям.

Колеги з Фастівської міської ради: Наталія Савченко, Ірина Безкровна, Юлія Кабанова-Шпакович та багато інших заповзято працювали разом із членами команди ініціаторів: Бекиром Аблаєвим, Вікторією Граб, Джемілем Комурджи, Ефтаде Бодуровою та десятками інших безкорисливих і творчих людей.

ГЕОРГІЙ ФІЛІПЧУК



2

АНАТОЛІЙ ТРЕМБІЦЬКИЙ



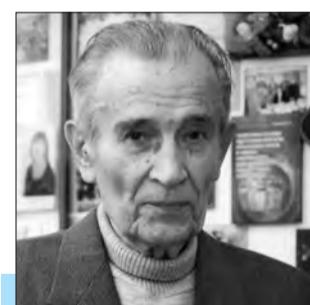
4

ВАДИМ ПЕПА



11

ПАВЛО ПАРАСКЕВІЧ

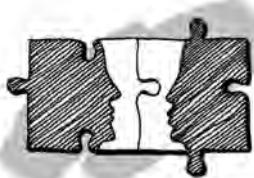


14

ЄВГЕН МАЛАНЮК



15



Георгій ФІЛІПЧУК,
академік

Зухвалість і цинізм політиків від “єдиного народу” є безмежними, що засвічує висловлений 1 липня протест російської делегації в Парламентській асамблей Ради Європи (ПАРЄ) у зв’язку з ухваленням Верховною Радою України закону про корінні народи. Ті, які в плавильний казан імперії зла кидали долю сотень народів, знищуючи їхні мову, культуру, історію, ідентичність, здійснювали геноцид проти українського народу, раптом стали, захлинувшись інтернаціоналістською демагогією, турбуватися “інородцями” – угорцями, румунами, поляками, словаками, білорусами, греками...

Їхню позицію нібито підтримали Сербія, Вірменія, Угорщина, Молдова... Насправді, ця чергова надумана акція кремлівських спрямовані тільки на суттєвий інтерес, який вони сповідують, формуючи для України систему конфліктних взаємин із сусідніми країнами, відволікаючи увагу європейської і світової спільноти від збанкрутілої російської агресивної політики експансії, зокрема на європейському континенті. Адже “московиця дивиться на Європу як на свою здобич, яка раніше чи пізніше – через наші роздороги – може бути їхня... У фальшиванні, у підробці московини мають великий хист”, – писав французький просвітник А. де Кюстін, який бачив і розумів те (понад 180 років тому), чого не бачать і не розуміють наші національні свінхи-кастрати навіть тепер (Павло Штепа, “Українець і москвин”, 1959 р.). Сказане зберігає свою актуальність донині. Справді, чимало наших доморощених політиків та експертів не перстають переконувати супільство, що проблема стосунків (війни!) з Росією знаходить лише в неадекватності Путіна, а зміна його іншим, більш “демократичним” московським правителем сформує, очевидно, гуманішу систему відносин. Тішити себе такими ілюзіями або свідомо бути оббріхувачем можна тільки тоді, коли не знаєш історії, фальшуваш її, не воліш знати правду, догоджуючись чужинцям, приспляючи народ, роблячи його без-

Правда в Рідному Слові

вольним і заколиханим байками про “єдинородство”.

Бо коли українські землі захоплено теперішніми кочівниками-москвичами, восьмий рік продовжується війна і людиновбивство, Росія намагається всіма способами знищити нашу ідентичність, державність, а нам продовжують утovкмачувати колоніаторську ідеологему про “єдиний народ”, то яким же (за висловом того ж П. Штепи) бездонним ідіотизмом є баранча віра українських “демократів”: мовляв, московський народ є невинний, мовляв, він також страждає під тиранією.

Така “віра” в російську “демократію” завжди породжувала нескінченні трагедії для українців. Це вже траплялося і в часи новітньої історії, насаджуючи таку маріонеткову не “українську” владу (на кшталт білоруської), яка б забезпечила поглинання України цією варварською імперією.

Відкриті спроби завершувалися Майданами, оскільки дух свободи і віри в непереможність ідеї “своєї правди в своїй хаті” був і залишається найвищою цінністю Українського народу. В Україні і поза її межами мають знати всі, що ніщо і ніхто не може позбавити Народ цього священного і суворенного права. Будь-яка українська влада є життєздатною, коли відчуваємо цю спраглість народної Волі, не зраджуватиме Україну, сповідуватиме у Слові і Чині Українську Ідею. Все, що поза цими цінностями, є брехнею, “блекотою”, приводячи таких правителів лише до забуття та народного осуду. Культурна, політична, економічна інтеграція з тими, хто успадкувавши найгірші риси ординського “Кіпчака”, де залишили панує хан-диктатор і супільній менталітет рабської залежності, не приніс житейських благ жодному народу. Багатовікова традиціяnomadів-кочівників полягає в перманентному знищенні всього, що не вписується в лекала їх брудних інтересів. Більшовицький, як і нинішній путінський та колишній царський режими, в усі часи пе-реслідували єдину мету – впровадити у всесвітньому масштабі московську доктрину соціально-го, політичного, духовного, економічного життя. Відчутно, що змінилися тільки риторика, зовнішні форми, але залишилося варварство за своєю сутністю, нагадуючи всім нам про деспотію царів, пасарів і більшовиків. Бо “руські” лише мавпують цінності європейської культури, але дих загальнолюдських чеснот

був для них завжди чужим і неприятним.

Здається, що найважнішим чинником для пропаганди все-світнього блуду нинішньою РФ є брехня, що сповна окутала не тільки офіційну державну політику, але і усі важливі життєві сфери. Заперечення брехні вважається там державною зрадою. Адже російська агресія, окупація Криму і частини українського Донбасу, катування й ув’язнення українських громадян, нечува-ні для ХХI століття порушення прав людини і міжнародних зобов’язань презентується путінським режимом як захист людини, співвітчизників, державних інтересів Росії.

Тому не вони, а місцеві зобов’язані запитувати Москвію скрізь і завжди, що відбувається з українцями та іншими народами впродовж ХХ–XXI ст. Куди поділіся мільйони українців, чому поспіхом, одномоментно українці Ставропілля і Кубані ставали “руssкими”, чому в Росії не функціонує жодної україномовної школи, а українські громадські організації репресовані і закриті?

Не перелічити злочинів, скочених проти українських громадян на тимчасово окупованих територіях. Але чи варто кидати бісер перед тими, хто вкрав вівцю, краде й вовну? Лише дія, спротив, боротьба до перемоги може уберегти народ від упокорення. Проте мусить бути якісно іншою політика стосовно вічно “братерського” ворога.

Чому протягом 2017–2020 рр. Держкомтелерадіо дозволив ввезти в Україну 31 тис. найменувань книг з Росії? Нібито більшість із дозволених книг – це твори світової класики, дитяча та науково-популярна література. І все ж, подібна “нейтральна” експансія нічого доброго не принесе в Україну, оскільки навіть такий книжковий продукт РФ, що нібито не є загрозою національній безпеці, є суттєвим складником політики “руського міра”. Адже “закохані” в російську мову, літературу, “велику культуру”, “історическе величіє” українські громадяни не є носіями українськості, а радше їх світогляд формується в ніші панросійськості. Саме цей людський капітал (матеріал, створений поза українською мовою та культурою, кремлівські розглядають як плацдарм для своїх майбутніх агресій і проголошення сурогатних лялькових держав типу “придністров’я, абхазії, північної осетії, лінр чи днр”. Гуманітарна зачистка на території України через мову, освіту, інформацію, книговидавництво, кон-

цертну діяльність, кіно, телеканали, радіо-FM, компрадорську інтелігенцію та чужомовних власноможів, що і донині продовжують упевнено “правити” слухняним і мовчазним народом, і є тією найбільш небезпечною і безупинною війною проти України. Адже в Україні незабаром неможливо буде придбати український журнал, газету, а весь простір заповниться “бульварами”, “фактами”, “комсомолками”, “вестями”, “правдами”, “хуторянами”, “єженедельниками” та ще сотнею назв інших чужинських часописів. Не варто надіятися, що в такому антисоціокультурному просторі формуватиметься погляд на державну українську мову, національної культурної традиції, власної історії.

У цій антиукраїнській кампанії часто опосередковано і прямо беруть участь представники найвищих органів виконавчої, законодавчої, судової гілок влади, а не просто окремі несвідомі руськокомірці. Гадаю, що час для прилагнення подібних типів до сувереної відповідальності давно настав. Бо не личить у жорстокий період воєнного лихоліття обмежуватися тільки громадським осудом чи засобами “сюсюкаючої педагогіки”. Таких фактів, матеріалів, що межують зі зрадою України, нагромадилося чимало. Чого “варті” лише нинішні намагання (небезспішні) ревізувати і без того “недоношений” мовний Закон; спроби перевести навчання іноземців у видах України на мову окупанта – державну мову РФ; змінити політику дубляжу на національному кінематографі; масове використання російської в позашкільний освіті. Інколи суспільству пропонують компанійшину – “місячник”, “рік” мов, математики чи історії. Наслідки цієї “потомкінщини” відомі старому і малому.

2020/2021 рік також помпезно було оголошено Роком математики в Україні. Результат – кожен третій здавач ЗНО не спромігся здолати мінімальний поріг знань. Прикро, що майже кожен п’ятий показав нездовільні знання з історії України, яка є головним націєтворчим предметом.

В Україні доволі відчутною є тенденція консервації колоніального минулого. Як один з чи-セルних прикладів – позиція директора відомого харківського видавництва “Фоліо” Олександра Красовицького, що вважає російську мову Харкова особливою “слобожанською мовою”, логічно призводячи у майбутньому до запровадження малоросійської мови у видах навчальних заліків і до заміни нею мовою державної у законо-дадвстві, суді й адміністрації, загрожує незліченними ускладненнями та **небезпечними змінами** у державному ладі єдиної Росії” (кн. Українська ідентичність і мовна політика в Російській імперії, 2013).

Тому допоки “толстові” базікатимуть у ПАРЄ, українці як націонізм-державотворчий Народ мусять обстоювати на власній землі свою Правду, Волю і Долю. Духовний світ Української Мови! Бо, як говорив великий серб (не з таких, що підтримують нині ординську Росію) Стефан I Неман, засновник династії володарів Сербії (XII ст.): “Народ, який губить свої слова, перестане бути народом”. Наша Правда міститься в животворно-му Рідному Слові!

Етюди зі «світого» минулого

ли захват у всіх, хто встиг розгорнути книгу, що вийшла нещодавно. Зала почула слово про книгу колишніх політв’язнів, борців за волю України Василя Овсієнка і Олеся Шевченка. Виступила на презентації сестра поета Василя Стуса Марія. Змістовними, аналітичними були виступи промовців-студентів – філолога Антона Ішку та журналіста Данила Гайдамахи.

Читачі звернули увагу на виразну, символічну обкладинку книги, на якій зображені скульптурну композицію Бориса Довгагань. Естетичні, гранично лаконічні та емоційні етюди з потужними заключними акордами виклика-

ли “Поет і кат”, а також неймовірно виразні епіграфи до книги – рядки з поезії Василя Стуса, Ліні Костенко і Тараса Шевченка.

Під час презентації авторка не піднімала голови – ставила автографи на придбаних читачами книжках.

Уривки з книги Маргарити Довгагань “Етюди зі “світого” минулого” читайте в наступних числах “СП”.

Власн. інф.
Фото із соціальних мереж



Маргарита Довгагань зі своїми читачами



30 червня 1941 року з ініціативи Організації українських націоналістів під проводом Степана Бандери проголошено Акт відновлення Української держави. Цей історичний документ був прийнятий Українськими національними зборами, що відбулися в будинку Товариства “Просвіта”, на яких були присутні понад 100 делегатів з усієї України, а також представник УГКЦ Йосип Сліпий. Ярослав Стецько виголосив Акт відновлення Української держави з балкону будинку “Просвіти”.

“Це був початок нового етапу боротьби за Українську соборну суверенну державу, виклик українського народу поневолювачам – сталінському тоталітаризму та фашистській Німеччині, що розпочали цю бойню заради перевороту світу. Акт відновлення Української держави привітав у своєму пастирському посланні митрополит Андрей Шептицький.

За відмову відкликати Акт Степана Бандери та Ярослава Стецька заарештували та ув’язнили у концтаборі Заксенгаузен. Націсти почали масові арешти та розстріли членів ОУН. Звістку про відновлення Української Держави понесли на Східну Україну понад 6000 оунівців, розділених на три походні групи, які повсюди утворювали українську адміністрацію та осередки ОУН.

У розпал світової бойні, коли більшість європейських народів

Слава Україні! Героям Слава! У Львові відзначили 80-річчя проголошення Акта відновлення Української держави 30 червня 1941 року



стогнали під німецьким чоботом в неволі, українська нація змогла піднятися з колін і проголосити Українську Державу. Маємо бути свідомими того, що творці проголошення Акту відновлення Української держави, геройчна боротьба ОУН-УПА привели нас до Української незалежності, і сьогодні

їхній подвиг надихає герой, що збройно боронять Українську державу”, – наголосив голова Львівського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Ярослав Пітко.

З нагоди свята на площі Ринок, 10, відбулось віче, організоване Львівським обласним об’єд-

нанням ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, у якому взяли участь патріотичні громадські організації, політичні партії, представники влади.

Прес-служба
ЛОО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

Витяг

Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 року

1. Волею українського народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя Євгена Коновальца вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, визиває весь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Українська Суверенна Держава.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад та порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння всіх його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядковується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України – Києві з волі українського народу.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава!
Слава Україні! Героям Слава!



Світлана МАСЛОВСЬКА,
в. о. голови Чернівецької
обласної “Просвіти”

На Буковині подібного немає. Уже впродовж декількох років у селі Добринівці, на Заставніщині, активно діє військово-патріотичний, духовно-просвітницький табір, де буковинська молодь гартує силу й дух! Другий рік поспіль тут відбувається національно-патріотичний, духовно-просвітницький, військово-спортивний захід до дня народження головного командира УПА, генерал-хорунжого Романа Шухевича “Стежка Шухевича”.

Цікаво було спостерігати за підготовчим процесом цього заходу, де усім, практично всім, заправляє молодь. Безумовно, організаційне керівництво – за “правосекторівцями” – просвітнями, які частину свого життя віддають захисту України на її Сході, до того ж, завжди тільки на “нулевіці”, а іншу – військово-патріотичним вишколам старшого школярства та студентства Буковини. Тож у таборі кипіла робота! Хлопці розкладали намети, робочі столи, тренувальну “зброю”, монтували стенді й плакати, дівчата

підносили матеріали, допомагали жінкам із ГО “Крик душі” (дружини й матері учасників бойових дій на Сході України) та добринівським газдиням, які поралися біля величезних казанів на імпровізованій кухні.

Хочеться віддати належне чоловікам-воякам, котрі, знаючи війну достеменно, зсередини, набивши чималі гулі в перші місяці московської агресії, нині готовують гідну зміну, аби в майбутньому бути готовим до будь-яких несподіванок від північного сусіда.

Організовуючи масові заходи, вдруге запропонували “Стежку Шухевича”. Звісно, той шлях – умовна назва, бо Шухевич не ходив Добринівським лісом, але відрізок від табору до місця загибелі юних музикантів-упівців, яких підступно й жорстоко розстріляли московські сатрапи у 1940-х роках – це дорога сили й духу, незабутності й відповідальності, ненависті до ворога й любові до України!

На цей забіг зібралися багато буковинської молоді, учасники бойових дій на Сході України, духовенство Чернівецької єпархії ПЦУ с. Добринівці о. Ростиславу Семенчуку, родини з маленькими дітками й школярами, активні про-

так висловився керівник ГО “Тактична група 4.5.0.” (голова – просвітянин Олександр Парашук, позивний “Лев”), яка організовує військові вишколи молоді в Добринівському лісі на Буковині. Нещодавно тут вдруге відбувся захід “Стежка Шухевича”.

свіяни й громадськість краю. Все для того, аби випробувати свої сили, отримати гарні на 8-кілометровому марш-кідку, взяти участь у спортивних змаганнях, довести собі, що таки є порох у порохівницях!

I ось довгоочікуваний старт-постріл Лева, і ми рушили в дорогу. Юні – біgom, а родини та решта охочих – швидкою хodoю. Сказати, що шлях був складним – ні! Хоча лісова дорога вщент розбитя й розмита зливами, все ж трохи просохла. Торік було важче, бо увесь час лив дощ, ми ковзалися на слизькій глині, падали, але йшли вперед. Цьогоріч – погода ідеальна, хоча синоптики обіцяли 90 відсотків опадів.

Дорогою спілкувалися про високе, духовне. Інколи через силу, але вперто брали високі пагорби та разом із дітьми, ніби на санках, з’їжджали стрімкими спусками.

Коли на високій горі показався великий дерев’яний хрест – на честь патріотів-музикантів, з полегшенням видихнули: ми дійшли! Поминальна літія за загиблими в усі часи за волю України від священників ПЦУ додала благодаті й сили, щоб повернутися в табір. Тож до фінішу ми добралися швидко. А там – неймовірні сюрпризи!

Перше слово після кросу – капелану-священнику, настоятелю Свято-Миколаївського храму Чернівецької єпархії ПЦУ с. Добринівці о. Ростиславу Семенчуку, який благословив зібрання, подякував організаторам і учасни-

кам за свято єднання поколінь у відданості Україні.

Далі – продовження вишколу для тих, хто претендує на перемогу: підтягування на перекладині, кидання “гранат” в ціль (“голова Путіна”) і переможцю приз – м’ясна консерва з написом “Сепар у сметані”, розібрать і скласти “автомат Калашникова”, стрільба з пневматичною рушниці, відтискання від землі, біг з перешкодами тощо.

Ще ми слухали чудовий концерт, який підготував відділ соцзахисту Чернівецької міської ради. Юні й дорослі артисти подавали море емоцій від українських народних, ліричних пісень, патріотичної музики, колоритних таночків. І традиційно – козацька кухня! Український борщ, овочеві салати, картопля з сардельками, бануш та узвар, якими ми насиліся досхочу і з ентузіазмом наблизилися до сцени, адже судді вже готові виголосити результати змагань і головного переможця.

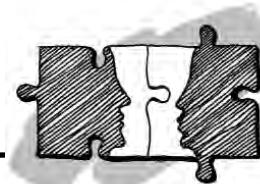
Всі родини, які брали участь у забігу отримали іменні настінні годинники, або казани для юшки, малюки – дитячі іграшки, солодощі. Найспритніші – сувеніри-макети зброї, а крутий велосипед за 500 євро дістався Івану Одовійчуку, котрий лише на 1 бал обійшов у різних видах змагань ще одного претендента і таки переміг! Ну і підсумкове слово від Олександра Парашука:

– Хочу широ подякувати всім, хто сьогодні взяв участь у справжньому вишколі, своїм побратимам і юнакам, котрі 5 днів готували

ли табір до цієї події, хто готовував смачний обід, хто дарував музичні вітання, хто приїдався та допоміг втілити в життя цей важливий проект. Широ дякуємо Андрію Антонову (ТОВ РОМА), Володимиру Морозу (Чернівціжлобуд), Голові Чернівецької обласної Ради Олексію Бойку, Олександру Побережному, Володимиру Віщуку, Юрковецькій громаді (голова Віталій Шафер). Разом ми – сила! Бійся, ворог, ти на Буковині отримаєш опір! Жодна людина не народжується для війни, але настає час, коли потрібно брати зброю в руки і боронити свою Батьківщину. Саме тому ми всі тут, однодумці – вірерь борці за незалежність України.

“Тактична група 4.5.0.”, наші захисники з “Правого сектору”, просвітяни краю зуміли об’єднати нас – таких різних за віком, професіями, характерами, але однаковими у любові до України – чудову молодь і дітей із Чернівців, Хотинцінні, священників, педагогів, підприємців, громадськості. Чудовий виховний захід не лише гартує, а й формує загони самооборони територій громад. Шкода, що на подібних заходах, які формують національну свідомість, де будується майбутнє України не за державні кошти, а завдяки меценатам-патріотам, не було жодного представника влади. Прикро, що Заставнівщина, на території якої відбувалася така імпреза, теж не представила гідну команду цього вишколу, який воєнізує історію нової держави.

“Просвіта” дякує за співпрацю Сашкові Парашуку, організаторам-побратимам Лева і юні зміні – хлопцям і дівчатам, котрі створили незабутнє свято українськості та подарували море вражень і, головне, надію: Україна є і буде – у світі і в наших серцях.



— Анатолію Михайловичу, на конференції, приуроченні ще й 115-ї річниці з часу створення “Просвіти” в Кам’янці, я жодного слова не почула про “Український клуб” (тоді вимовляли “клуб”), який відіграв важому роль у становленні молодої української держави. Чому історики й досі так старанно замовчують цю сторінку в літописі Кам’янця?

— У вітчизняній історичній науці більш пріоритетного значення набуває звернення до ролі особового чи родинного аспекту в творенні історії й культури України, оскільки саме людський вимір є головним критерієм, який визначає духовність і віковий потяг українців або цілих родин до історичної правди.

Подільські науковці визнають, що історія України є персоніфікованою, адже всі об’єктивні процеси суспільно-політичного розвитку проходять через індивідуальний досвід особистості. Визнаючи значні заслуги Костя Солухи як головного стрижня родини Солухи-Приходька-Герасименка-Філя у державно-суспільному житті українського народу, все ж залишають поза увагою системне вивчення цієї родової української еліти. Аналіз наукових здобутків істориків і краєзнавців свідчить, що переважним напрямом їхніх досліджень є українська історія “взагалі”, а не вивчення історії життя й діяльності конкретних особистостей, або ж ціліх родин як надважливого складника відтворення процесу формування багатовікової історії та культури України, в історії якої, як і в “історії кожної держави, кожного народу, є свої світла й тіні, а постаті ясні й темні, є лицарі й нікчеми...”.

Відповідаючи на запитання, чому історики й досі не висвітлили діяльність “Українського клубу”, який відіграв важливу роль в історії Кам’янця у роки Української революції 1917–1921 рр., варто зауважити, що хоча погляди науковців зосереджені на висвітленні багатоаспектної діяльності Подільської “Просвіти”, проте поки що не створено грунтовної історії “Просвіти”, не написана монографія про лікаря, науковця і просвітнянина Костя Солуху. Напевне, ще не прийшов час розкрити історію “Українського клубу” та систематизувати персоналії цих громадсько-просвітницьких товариств, оскільки в їх діяльності брали участь цілі родини (Ватич, Вікули, Герасименки, Приходьки, Сіцінські-Січинські, Солухи, Туркало, Чехівські та багато інших).

— А як Ви натрапили на ці архівні документи? Багато дослідників навіть нічого не чули про “Український клуб”.

— Намагаючись розв’язати наукову проблему — створення колективного (просопографічного, соціального) портрету відомої української родини Січинських-Чехівських-Січинських-Шандорів, знакової в державному, суспільно-просвітницькому, науково-культурному, педагогічному і релігійно-богословському житті України та української діаспори Німеччини, Словаччини, США, Франції, Чехії, з метою реконструювати багатогранні життєві шляхи і багатоаспектну діяльність конкретних представників родини, об’єднаних спільними чинниками, при яких кожний член родини розглядався в часово-просторовому вимірі як особистість та індивідуальність, мені довелося опрацювати май-

“Український клуб” і “Просвіта” в Кам’янці-Подільському

Анатолія Михайловича Трембіцького я сподівалася зустріти на урочистій конференції, присвяченій 160-річчю від дня народження Костя Солухи, яка нещодавно проходила в бібліотеці, названій його ім’ям. Адже він, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач Хмельницького міського відділу Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України Національної академії наук України, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, написав близько 700 наукових дослідницьких праць! Серед них — одна з найважливіших, так би мовити, суть для мене як голови “Українського клубу” — про “Діяльність “Українського клубу” в Кам’янці-Подільському (1919–1920 pp.)”.

же всі часописи (газети, журнали, вісники тощо), які виходили у роки Української революції 1917–1921 рр.

У газетах “Народна воля”, “Наш шлях”, “Новини”, “Подольський край”, “Робітнича газета”, “Слово”, “Трудова громада”, “Україна”, “Шлях” та інших були виявлені матеріали про створення і діяльність “Українського клубу”, про який мені, як досліднику життя і діяльності відомого громадсько-просвітницького діяча Євфимія Січинського, не було нічого відомо. Мене це зацікавило і, у співпраці з сином Андрієм, ми зібрали по можливості усі наявні матеріали, опублікували статтю “Діяльність “Українського клубу” в Кам’янці-Подільському (1919–1920 pp.)” у збірнику наукових праць “Освіта, наука і культура на Поділлі” (2009) та виступили з доповіддю “Український клуб” у Кам’янці-Подільському — осередок суспільно-просвітницької та культурно-освітньої роботи (січень 1919 — грудень 1920 pp.)” на Всеукраїнській науковій конференції “Кам’янець-Подільський — остання столиця Української Народної Республіки” (2009).

— Спочатку була “Просвіта”, а потім “Український клуб”? І вони працювали паралельно?

— У 1868 р. розпочала свою працю наймасовіша громадська організація “Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка”, яке й досі переконлив словом несе в народ знання української мови, історії, традицій та звичаїв рідного народу, знання про віру, культуру, свою націю.

У грудні 1905 р. у Кам’янці-Подільському було організоване, а у квітні-травні 1906 р. зареєстровано Подільське товариство “Просвіта”, яке вже 115 років проводить свою просвітівську справу. Його засновниками та першими членами були відомі особистості: поети Олександр Олеся-Кандиба і Микола Вороний, Євген Чикаленко, Симон Петлюра (під псевдо Полтавець), Володимир Чехівський та інші.

У роки Української революції 1917–1921 рр., а саме в 1919 р. на Поділлі відбувалися помітні підірвання в культурно-освітній сфері. Вже у січні національної свідомості інтелігенція, зокрема члени Подільської “Просвіти”, з метою поширення освіти серед населення краю та координації діяльності усіх громадсько-просвітницьких, культурно-освітніх і професійних товариств, заснували “Український клуб” у Кам’янці-Подільському та обрали Раду старшин клубу. Члени Ради, ке-

рюючись Статутом новоствореної інституції, проводили запис у членів Клубу, але лише за рекомендацією старшин і при сплаті вступних членських “вкладок” при записі — 50 гривень”. При цьому урядовці центральних і місцевих установ, старшини Української армії, члени політичних і громадських інституцій мали право купувати одноразові квитки на вход до Клубу, як гості, який коштував 6 гривень. Крім того, члени й гості Клубу “діставати обід по знижній ціні”.

— А хто ж входив до Ради старшин клубу?

— Організацію діяльності “Українського клубу” забезпечувала Рада старшин клубу, до якої були обрані Кость Солуха, Віктор і Євген Приходьки, Євфимій Січинський, Володимир Чехівський та інші.

— Яку роботу проводив саме “Український клуб”?

— У діяльності “Українського клубу” в Кам’янці можна виділити такі дуже необхідні для тогочасної спільноти основні напрями діяльності: організаційна, культурно-масова, лекційно-просвітницька, освітня, благодійницька.

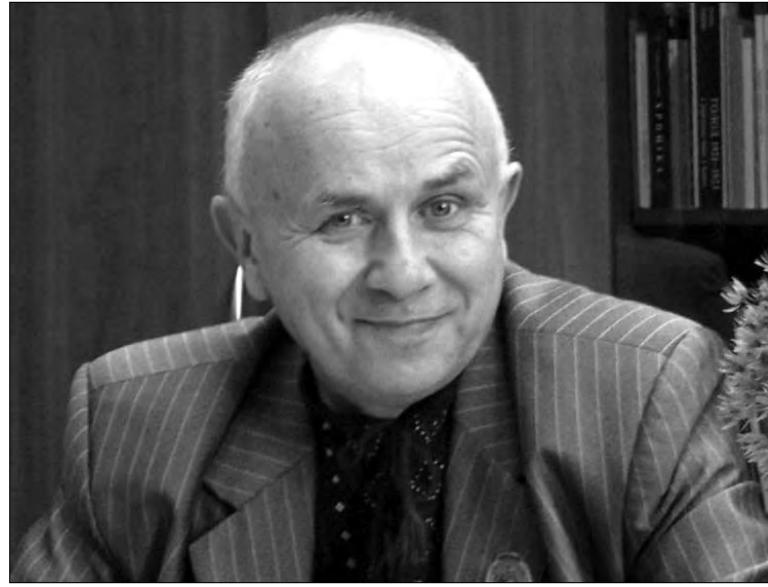
— І серед них які найважливіші заходи?

— Значну увагу Рада старшин клубу приділяла проведенню таких важливих для тогочасної спільноти заходів, як-от:

— регулярне проведення засідань із розглядом планів роботи Клубу і нагальних питань його діяльності; організація секційної роботи (бібліотечна, драматична, лекційно-літературна, музично-вокальна); робота комісій (організації вечірок і розваг, фінансово-гospodarska); сприяння громадсько-просвітницьким і культурно-професійним інституціям (Кам’янецька філія Всеукраїнської спілки лікарів, Селянська соціалістична спілка, Союз українок, Союз українських жінок, Українське технічне товариство тощо);

— організація і проведення спільно з науково-освітньою та культурною громадськістю міста вечорів об’єднання громадянства; улаштування концертів (Українського національного хору, щедрівок і колядок на свято Водохреста), вечорів камерної музики під орудою Гаєвського і Камінека, новорічних свят і святкових жіночих вечірок; організація виступів приїжджих і місцевих артистів (кобзар В. Ємець, скрипач-віртуоз Р. Придаткевич), театрально-артистичних труп (Київський молодий театр); проведення урочистих засідань із нагоди різних свят, ювілейних подій та дат, регулярне проведення інших розважальних заходів із танцями;

— організація і проведення спільно з науково-освітньою та культурною громадськістю міста вечорів об’єднання громадянства; улаштування концертів (Українського національного хору, щедрівок і колядок на свято Водохреста), вечорів камерної музики під орудою Гаєвського і Камінека, новорічних свят і святкових жіночих вечірок; організація виступів приїжджих і місцевих артистів (кобзар В. Ємець, скрипач-віртуоз Р. Придаткевич), театрально-артистичних труп (Київський молодий театр); проведення урочистих засідань із нагоди різних свят, ювілейних подій та дат, регулярне проведення інших розважальних заходів із танцями;



— організація і регулярне відчитання із просвітнями, професійно-викладацьким складом університету безплатних науково-популярних лекцій на різні актуальні теми (7 вересня 1919 р. В. Чехівський прочитав лекцію “Робота партії старого порядку в часі революції”, а 13 листопада 1920 р. В. Січинський — “Відношення західноєвропейського громадянства до українського руху в зв’язку з подорожжю Української республіканської капелі”);

— спінення і підтримка науково-популярного закладу — українського народного університету (перший голова Ради лекторів університету В. Чехівський);

— сприяння організації і проведенню різних благодійних акцій спрямованих на збирання коштів для незаможного студентства, хворих і поранених воїнів української армії, на боротьбу з інфекційними хворобами; жертвування на Товариство Червоного Хреста та український народний університет; надання приміщення для проведення різними товариствами (Союз українок, Українське технічне товариство тощо) зібрань та секційних занять.

— А яка роль відводилася Кості Солусі?

— У діяльності “Українського клубу” значна роль відводилася члену Ради старшин клубу Кості Солусі, який був одним із співорганізаторів творення Клубу, і його всі члени Ради старшин вважали “головою” (беремо у лапки, оскільки всі рішення Ради старшин приймалися голосуванням, але думка Костя була переважаючою і до неї завжди прислухалися). Активними членами “Українського клубу” також була його донька Тетяна (у повоєнні роки член Виконного органу ДЦ УНР в ексилі) і його зять Євген Приходько (у повоєнні роки голова Представництва ВО ДЦ УНР в США).

— У нашому місті нині також діє “Український клуб”, що відновив роботу майже через сто років. Які завдання, на Вашу думку, стоять перед членами клубу сьогодні і яка його роль у сучасному духовному відродженні?

— Від знання історії творення

та діяльності “Українського клубу”, а також історії відомої української родини Солухи-Приходька-Герасименка-Філя, залежить багато, оскільки лише ті, хто знає свою історію, минуле, знають дорогу в своє майбутнє, майбутнє своєї держави.

Головним завданням “Українського клубу”, на мою думку, має стати його перетворення на поголівальний і координаторський осередок усієї суспільно-просвітницької та культурно-освітньої діяльності усіх громадсько-просвітницьких організацій та громадсько-професійних об’єднань, що діють не лише у Кам’янці-Подільському, але й на теренах Хмельницької області. Члени клубу мають одночасно брати участь у діяльності інших громадських і професійних осередків краю.

“Український клуб” має стати головним офісом усіх суспільно-просвітницьких об’єднань, культурно-освітніх осередків і громадсько-професійних організацій, де б відбувалися різні заходи (зібрання громадських і професійних осередків, наукові засідання у різних формах, концерти та вистави, проводились виставки та вечори відпочинку, тощо) за широкій участі громадянства.

Благодійна та волонтерська діяльність “Українського клубу”, його активна участя в національно-культурному та духовно-просвітницькому житті громад Хмельниччини, мають бути головним чинником поширення національної свідомості і пробудження соціальної активності серед жителів області та Кам’янця в цілому.

— Дякую за таку важливу згадку та цікаву розмову.

— I Вам дякую за виявлену зацікавленість до моєї скромної персононі і моїх надбань, зокрема, про українську родину Солухи-Приходька-Герасименка-Філя, члени якої пройшли через горнило тоталітарного режиму та брали активну участь у державному, суспільному-просвітницькому, науково-освітньому та культурному житті України та української діаспори Аргентини, Італії, Канади, Німеччини, США, Чехії.



Копаний м'яч учити боронити
і здобувати.
Іван Боберський (1873–1947)

Шляхи формуванням спортивої термінології – це переважно актуалізація очевидних значень слів і показова спроможність чи неспроможність кожної мови-нації по-різному, з огляду на мотивацію, називати той самий вид спорту чи спорт узагалі.

СПОРТ

Лексема спорт зайшла в мову світу переважно через англійське посередництво, сягаючи, звісно, латинської мови-основи: англ. sport < disport “розвага, забава” < фр. desport, що походить від дієслова desporter “шукати розвагу, забаву”, букв. “відносити, відволікати (від роботи)”, утвореного за допомогою префікса des (< лат. dis- “роз”) від дієслова porter “нести”, що походить від лат. portare (ЕСУМ 5, с. 380–381). У найпопулярнішому значенні в нашій мові – це “складова частина фізичної культури, засіб і метод фізичного виховання, система організації, підготовки і проведення змагань за різними комплексами фізичних вправ” (СІС 2000, с. 855). В основі багатозначного англійського слова sport лежать поняття змагання, розваги, забави, гри, тобто первісне латинське значення слова (АУС, с. 1387).

В українську мову це слово, очевидно, потрапило наприкінці XIX століття, проте відразу ж отримало питомий відповідник змаг (< змагатися, а також похідники змагун, змагунка як учасники змагання) і обросло прикметниками суфіксами -ов чи -ишин: спортивний чи спортивний та іменниковим -овець: спортовець чи змагун (змагунка) на противагу до англійського запозичення спортсмен (sportsman).

У творенні цих питомих термінів першорядна роль належить батькові українського тіловиховання професорів Івану Боберському (1873–1947), який змалку сповідував науку батька-священника: “Думай по-українськи!” (с. 11). Про Боберських родом з Дрогобиччини казали: “всі Боберські були люди з характером і в усіх обставинах трималися свого” (Сова А. Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловихованої і спортивої традиції. Львів: Апріорі, 2017, 229 с., с. 8 – далі Там само). Ось це “тримання свого” професор Боберський – найкращий фахівець з німецької філології на всю Австро-Угорську імперію серед не-австрійців – показав на прикладі творення питомої спортивої термінології: “Любимо згинати голову наліво, або направо, як плакучая верба над водою, любимо заливатись сльозами, замість братись до діла, і в нікого не просити ласки” (Там само, с. 9). Він взялся до діла!

ПРОТИАНГЛІЗМ від Ірини ФАРІОН

38. Спорт, Гол, Футбол!!!

ФУТБОЛ

Викладаючи у Львівській академічній гімназії, наприкінці 1906 року І. Боберський організував перший для українців тіловиховний осередок, у назві якого чи не вперше використав не просто слово “спорт”, а його похідний прикметник із суфіксом -ов, що 1933 року вилучений з правопису як “націоналістичний” – Український спортивний кружок (УКС) (Там само, с. 32). Не менш важливе вживання етноприкметника “український” ще за 12 років до постанви національних держав ЗУНР і УНР.

Водночас він шукає і запропоновує питомі національні відповідники для означення іншомовних понять, зокрема гімнастика – це “руханка”, ранкова гімнастика – “прорух”, зал для заняття – “рухівня”, “для означення цілого напряму діяльності вживає слово “тіловиховання”, “тілесне виховання”, а для спорту – “змаг” (Там само, с. 21). Ось як вписане це слово в контекст від самого І. Боберського: “В цих роках (1909–1910 – І. Ф.) запізналась молодь з руханкою і змагом та способом, як їх провадили товариства і школи в інших державах Європи. Зачались гри без м'яча і з м'ячем а також народні вправи. Це так звана легка атлетика: хід, біг скок, мет (зверніть увагу на характерні для української мови іменники, що утворені способом усічення від інфінітивів – І. Ф.), творилися дружини (команди – І. Ф.) і клуби без уставу” (Там само, с. 24).

Як творили цю термінологію? “З кращих руханковців-спортивців проф. Боберський творив гурток провідників, які сходилися під проводом професора раз або два рази в тиждені, і кожний підготовляв доповідь на основі чужих, загорянських підручників і укладав відповідні правила до дискусії й устійнення української руханково-спортивої термінології. В справі нових українських руханково-спортивних термінів провідники радилися з лінгвістами, і після дискусії над доповідлю та устійненню нових руханково-спортивних вправ і зв'язаніз з ними термінів кожний провідник записував нові терміни в своєму нотатнику” (Там само, с. 36). Ось деякі з них: ситківка (теніс), гаківка (гокей), дужання (боротьба), лешетарство (лижний спорт), наколесництво (велосипедний спорт), стріляння до влучі (стрільба), відбиванка (волейбол), совгарство (ковзанярський спорт), санкарство (санний спорт), пливацтво (плавання) та ін. (Там само, с. 70).

Офіційно першим футбольним матчем в Україні вважають матч у Львові 14 липня 1894 року між командами Львова і Кракова. А сам футбол як гра кодифіковано футбольною асоціацією Англії 1863 року.

Першу працю на теми футболу (англ. football – букв. “ножний м'яч”, що утворено способом складання з іменників foot “ступня” + “м'яч” – ЕСУМ 6, с. 142) видав 1900 року у Львові один із засновників українського гімнастичного товариства “Сокіл” Володимир Лаврівський з промовистою назвою “Копана (Association Football)”, а вже 1906 року Іван Боберський презентував працю “Забави і гри рухові. Частина III. Копаний м'яч” (Там само, с. 36–37), який, до речі, під час ігор у копаний м'яч був суддею (Там само, с. 33).

Історичними для нас є спогади про зародження копаного м'яча (футболу) в Україні, зокрема Галичині, від сина Івана Франка Тараса, де він вказує, що український спорт (змаг) у Львові постав з майок, де збиралася молодь на прогулки за місто. Звідкись там одного разу уявся м'яч: “Став осередком зацікавленості цілої молоді випер відразу інші забави, крім кічкі (гілки) і пе-реможно вдержується до сьогодні на першому місці серед інших спортив. Але початки були трудні. Професор (І. Боберський – І. Ф.) не здав, що з м'ячем робити. Як фільольог, чув щось про harpastum, але правила англійського союзу копаного м'яча були йому чужі й невідомі. Найлегше йшло з установленням воріт: хлопці наскадили по дві купи блузок і шапок – і брамки були готові, віддані від себе на яких 150 метрів. Вся молодь ділилася на дві величезні дружини (команди гравців – І. Ф.) і на безмірному гриші чекала нетерпільно на початок гри. А початок був дуже оригінальний. На середині грища лежав на землі м'яч, а з обох сторін розбігалися проти себе два провідники дружин, найліпши бігуни й в повному бігу мали копнути м'яч. Потім наставала загальна чудова копанія і пекольний вереск. М'яч крутився як тріска в ополонці, копаний рівночасно в стиску, не мав виходу з-поміж лісів ніг. Коли ж виривався десь щасливо, зараз гнали за ним завзяті купи копунів (футболістів – І. Ф.), окружали збігою масою і ногами куди попало, переважно по кістках товаришів. Згодом slabshі підкови відступали, стиск проріджувався і можна було десь колись



стрілити ворота”. Відтак професор І. Боберський запросив із Праги фахового тренера п. Льомоза, який і навчив копунів секретів копаного м'яча (Там само, с. 39–40).

Саме Іван Боберський, навчуючись у Граці та Відні і пізнаючи німецьку та шведську гімнастичну систему (тобто будь-які види фізичних вправ), запроваджує в Дрогобицькій гімназії “досі не відомі або малознані європейські рухові ігри та забави, зокрема англійську гру “футбол” (Там само, с. 17), яка стала першим видом спорту у новоствореному 1906 року Українському спортивному кружку (Там само, с. 35, 36). Проте цю гру українці називають по-своєму: копаний м'яч, або копанка (наприклад, 1921 р. “Союз копаного м'яча”, Львів за аналогією до “Association Football”) як і самих гравців (давня назва грач, грачі), про що, наприклад, свідчить цей промовистий уривок: “Основниками першого українського спортивного клубу в Галичині були перші члени дружини копаного м'яча. Їх було одинадцять – воротар (1), залога (2) (захисники), поміч (3) (півзахисники) і напад (5). На крилах нападу всі грали найкращі бігуни” (Там само, с. 33). Були й інші назви гравців за функціями: заложник (захисник), помічник, крайник, злучник, чільник (нападник) (за матеріалами монографії Оксани Вацеби “Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху”).

З огляду на теперішню питому термінологію амплуа гравців, які можуть змінюватися, розписано як захисники (4), півзахисники (4), нападники (2).

Нападників часом без потреби називають “форвардами” або, калькуючи московську мову, – нападаючий. В англійській мові forward [fɔ:wəd] – це омонімне, багатозначне і різночастиномовне слово:

1. a 1. передній; 2. передовий, прогресивний; 3. готовий до чогось; 4. зухвалий, розв'язний;

5. ранній, скоростиглий; 6. передчасний;

2. adv вперед, далі;

3. v 1. прискорювати, допомагати, сприяти; 2. відправляти, пересилати, надсиляти;

4. спорт. нападник (не нападаючий!) (у футболі) (АУС, с. 528).

Позаяк постійно змінюється тактика гри і позиція гравців, то виникають і додаткові назви за звичай англійського походження, серед яких лексема вінгер: атакувальні крайні півзахисники нагадують крила (див. цитату “...на крилах нападу...” – І. Ф.), що, захищаючи, насправді нападають на суперника (< wing [wɪŋ] n – “крайній півзахисник” n 1. крило; 2. архт. флагель; крило; 3. військ. фланг; 4. авіяполк; американ. авіабригада; 5. жарт. рука; 6. pl. театр. лаштунки; 7. спорт. крайній нападник (у футболі, хокеї); 8. опіка). Вживають це слово і як дієслово зі значенням летіти, пускати стрілу, окривлювати – АУС, с. 1677).

ГОЛ

Кульмінацією гри в копаний м'яч є гол. В англійській мові це багатозначне слово: goal [gəʊl] n 1. мета, завдання; 2. ціль, місце призначення; 3. спорт. ворота; 4. фініш; 5. спорт. гол; 6. по-падання м'яча в кошик (АУС, с. 572). Вперше це слово зафіксовано в 1325–50 pp. Його конечна етимологія неоднозначна: або від давньоанглійського *gāl “перешкода”, gaelan “перешкоджати”, або від фр. gaule (з фр. ст. waule) “жердина”, старого запозичення з германських мов (пор. гор. walus “палиця”, споріднене з укр. вал “циліндр”); семантичний розвиток від значення “жердина” пояснено тим, що старт і фініш змагань позначали в давнину жердиною (ЕСУМ 1, с. 547).

Лексема гол є складником немотивованого запозичення голкіпер (замість воротар чи брамар) < goal- keeper “спорт. воротар” (АУС, с. 572), де кеер – слово з 25-ма значеннями, серед яких основне – “тримати, мати, зберігати” (АУС, с. 748–750), а кеер [ki:pə] n 1. охоронець, хоронитель; 2. доглядач, сторож; 3. лісничий; 4. санітар (в будинку для божевільних); 5. капітан спортивної команди (в Ітоні); 6. власник, хазяйн та ін. (АУС, с. 750).

Отже, якщо запозичення спорт, футболь вибороли своє місце в нашій мові поряд із питомими змаг і копаний м'яч (копанка), то лексема гол – це переможна королева на нашему полі: гол нам таки забили. Натомість нема жодного сенсу вживати голкіпер замість воротар (було брамар), форвард замість нападник (не нападаючий), вінгер замість крайніх півзахисників.

Словом, як казав І. Боберський, “наша сила в нас самих” (Там само, с. 211).

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі – ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЕДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Іваненко Олександр Пилипович – 1000 грн.
2. Ілюшук Григорій Якович – 200 грн.
3. Столярова Анна – 300 грн.
4. Лупій Олександр Васильович – 1000 грн.



“Слідством встановлено, що в колишньому Кременецькому повіті, на початку 1940 року, була створена підпільна контрреволюційна організація ОУН”.

Кременецька “Справа 35”

Минає 80 років від трагічних подій у Західній Україні, коли в перші дні наступу німецьких військ енкаведисти стали гарячкою зачищати тюрми, забиті заарештованою українською молоддю. У Кременецькій тюрмі на Тернопільщині, за різними даними, у червні 1941-го розстріляли від 200 до 359 в'язнів. Серед них – учня Кременецької школи Пугача Федіна Ксенофонтовича, якого судили за сфабрикованою “Справою 35”.

Галина ДАЦЮК,
журналістка
Анатолій ЛУКАЩУК,
історик

“Я був людиною з українськими поглядами”

Справу “ліпили” більше піврічка – з осені 1940-го по червень 1941-го. Спочатку енкаведисти заарештували кількох кременецьких студентів і школярів. Згодом приплітали нові і нові імена, з яких під тортурами творили контрреволюційну організацію, що мала на меті “повалення радянської влади у Західній Україні”.

Починається загальний протокол зізнанням Володимира Яремчука, родом з Вишнівця, в тому, що Андрій Новак (“Чорнобривий”), який прибув “з німецького боку”, завербував його навесні 1940-го року в організацію ОУН. “Ми пішли на Дівочу гору, Новак став говорити, що існує організація, котра ставить своєю задачею повалення збройним шляхом Радянської влади з метою створення Самостійної Української Держави”.

Яремчук свідчить, що, вступивши в ОУН, він, у свою чергу, втягнув в організацію кількох осіб, серед них Федіна Пугача, учня 9 класу. “Йдучи із школи в листопаді місяці, розказав йому про наявність ОУНівської організації і запропонував вступити, на що Пугач дав свою згоду”.

21 грудня 1940 року вже заарештований Федін Пугач був

дав Яремчук, я незабаром повернув. Із учасників ОУН я нікого не знаю. Свідчення записані вірно з моїх слів, в чому підписуюсь: Пугач”. Допитав: начальник Кременецького МВ НКВС лейтенант Коваленко.

В Кременецький відділ НКВС надійшли дані про те, що в Педагогічному інституті група студентів, під керівництвом Миколи Богуславського, проводять націоналістичну діяльність, розповсюджують серед студентів націоналістичну літературу. На підставі цих даних Богуславський 28 жовтня 1940 року був заарештований, проти нього розпочато слідство. На слідстві, незважаючи на прямі докази про причетність до організації українських націоналістів, Богуславський наполегливо заперечував свою участь, а також участь інших в організації ОУН”.

Але енкаведистам потрібно було завершити справу про “контрреволюційну організацію”, і тут достатньо було чийогось сексотського донесення чи просто наклепу.

“У Кременецькому міськвідділ НКВС надійшли додаткові дані про принадлежність до ОУН осіб, які 14 грудня 1940 року були заарештовані. На підставі свідчень заарештованих проведені додаткові арешти учасників ОУН в кількості 19-ти чоловік, в тому числі Кравця І. А., який на допитах вказав про свою причетність до ОУН. Одночасно вказав, що

цієї мети проводились: підбір і вербування нових членів; збір економічних відомостей по селах про наявність: кінського поголів’я, придатного до роботи, транспорту, зерна і зерносховищ, спеціалістів – шевців, чоботарів, столярів, слюсарів та ін., кількість населення, придатного до військової служби, зброї і вид цієї зброї, збір відомостей про розташування ст. Шепетівка і кількість військових складів і військ при ній; зняття планів пограничних загонів з їх описом і наявністю персоналу, збір коштів у бойовий фонд організації ОУН.

На підставі викладеного звинувачуються: Сторозум Антон, 1911, уродженець Кременеца, із кустарів, українець, до арешту – екскурсовод Кременецького музею; Глоба Георгій, 1917, Якимівці, Катербургського району, із службовців, батько служив в 1918–1919 рр. в поліції, українець, до арешту службовець-лісочехник; Богуславський Микола, 1919, родом з Кременеца, українець, член ВЛКСМ, до арешту – студент Педагогічного інституту; Пугач Феодосій, 1921, уродженець села Кордишів, Шумського р-ну, українець, освічений, до арешту – учень школи №1 в Кременеци; Никончук Олена, 1922, уродженка с. Молотків, Лановецького р-ну, українка, до арешту – студентка торгівельного технікуму Тарнополя; (...) – всього 35 осіб. Винними себе визнали.

На підставі викладеного і керуючись ст. 204 КПК УРСР, дану групову слідчу справу № 26050 по звинуваченню (...) Пугача Феодосія – всіх по статтях 54-2, 54-II КК УРСР; Кравця Іларіона – по статтях 54-2, 54-II, 54-13 КК УРСР; Романюка Кузьми – по статтях 54-2, 54-II, 196 КК УРСР і Горобця Павла – по статтях 54-12, 54-II КК УРСР – направити в обласний суд по Тернопільській області. Заступник начальника Кременецького МВ НКВС молодший лейтенант Держбезпеки Пономарьов. Заарештовані (...) утримуються під вартою у в'язниці м. Кременеца.

Був червень 1941-го, за по-дів’ям кременецької тюрми громіда німецько-радянська війна. А для НКВС найголовнішою справою було позбутися свідомого українського люду, нелояльного до нової влади. Яким чином виконувалися вироки заарештованих у “Справі 35” – сімох засудили до ВМП, решті дали від 10 років ув’язнення, – ми документально вже не дізнаємося, хіба за свідченнями очевидців, які бачили наслідки енкаведистської “роботи”.

“На батька доніс нечесний піп Чирський”

1962 року донька Якова Мудринця Алла Яківна Голуб написала листа голові Президії Верховної Ради СРСР Л. І. Брежнєву з проханням переглянути справу батька. У листі розповіла, що батько служив дяком у селі Лідичів Почаївського району. У 1940 чи 1941 заарештований і, за розповідями бабусі, був посаджений у



Дмитро Василюк (сидить), Кузьма Липка (ліворуч), Василь Василюк, Степан Колесник – заарештовані в Кордишеві 29.04.1941 р. органами НКВД, були ув’язнені в Кременецькій тюрмі, але за іншою справою. Друкуються вперше

Кременецьку в'язницю. “До нього з передачами їздila моя мама і дізналася, що засудили батька до смертної карі. Стратили чи ні, вона не знала. 1941 року німці, що зайшли у Кременець, відкрили з трупами у дворі тюрми, і люди вітізванали своїх рідних. Ні бабця, ні мама батька не відізнали ні по одежі, ні по зовнішньому вигляді. Матір мою – Євгенію Мудринець в 1945 році бандити кинули ще живою в криницю... Залишились ми з бабцею. Бабця розповідала, що батько ворогував з попом церкви села Лідичів Чирським, через те, що той обманював батька та членів церковної спільноти, коли ділився прибутком. За словами бабці, Чирський доніс на батька, після чого його заарештували. Зараз Чирський служить попом у Кременець. Пере-коливо прошу Вашого сприяння розшукати в архівах слідчу справу батька і переглянути, наскільки він винний перед Радянською владою і чи можливо його посмертно реабілітувати”.

Лист з Москви був спущений у Тернопіль, і старший слідчий УКДБ при РМ УРСР по Тернопільській області капітан Бедовка взяв “до виробництва” архівну кримінальну справу двадцятілтньої давності. У зв’язку з цим розпочалися пошуки архівних документів і свідків.

29 червня 1962 року була допитана Сорока (Никончук) Олена Степанівна, медсестра Кременецької міжрайлікарні, судима,



Історія Сороки Олени, Тернопільська область, місто Кременець

яка залишилася, по суті, єдиним свідком.

“1940 року я проживала в Тернополі, де навчалася в торгівельному технікумі. У грудні 1940 за принадлежність до націоналістичної організації “Кров Гайдамацької молоді” мене заарештували і притягнули до кримінальної відповідальності. Під кінець слідства мене перевезли в Кременець і в травні 1941 судили.

У суді в Кременці я побачила, що по одній зі мною справі притягнуті інші люди, всього проходо-

дило до 40 осіб. Приблизно вісім були засуджені до ВМП – розстрілу, більшість були засуджені до 10 років позбавлення волі, в тому числі і я. На суді мені стало відомо, що в Кременецькому районі була створена ОУН, котра ставила свою метою боротьбу проти Радянської влади.

У суді всі підсудні визнавали себе винними і заявляли, що хотіли створити Самостійну Україну. Після суду я і Віра Глоба утримувались в одній камері. В кінці червня 1941, не пам’ятаю як, але охорона в'язниці і радянські війська відійшли від Кременеца. Хтось розбив замки у в'язниці, і я, а також Глоба та інші ув’язнені вийшли з тюрми.

Приблизно через 3-4 дні радянські війська знову зайняли Кременець, але я переховувалася і мене не знайшли, а Глобу Віру затримали і посадили у в'язницю, а потім вивезли і десь вона померла. У період німецької окупації і після закінчення війни я нікого із засуджених зі мною по одній справі не бачила і про їхню долю мені нічого не відомо. Після вигнання німців мене ніхто в тюрму не саджав і не допитував”.

Ще на довгі 30 років була похована “Справа 35”, яка боліла увесь час в кожній родині розстріляних 1941-го.

“Федін мав великі здібності до навчання”

1990 року з Караганди в Тернопільське Управління КДБ написав лист Іван Пугач, який розповів про те, що був у нього старший брат Пугач (Федін) Феодосій, 1921 р. н., який закінчив сільську школу, вчився в Шумській, мав здібності до навчання, за один рік закінчив 6–7 класи і вступив у Кременець, де вчився в ліцеї, а 20 грудня 1940 року заарештований органами НКВД. “І до сьогодні, 50 років, я нічого про нього не знаю. Коли були живі наші батьки, то говорили, що Федін пішов до Кременеца на приватну квартиру до якоїсь бабусі, а після арешту його судила “тройка”, за що арештували і скільки йому дали, батьки не знали, говорили, що студентів багато арештували, в основному тих, що не були комсомольцями. Прошу Комітет державної безпеки розібрати заяву про брата Пугача Ф. К. і відновити йому добре ім’я. Він не був злочинцем, а був чесним громадянином”.

22 жовтня 1990 року прокурор відділу прокуратури Тернопіль-



Приміщення колишньої Кременецької тюрми, з 1959 року – училище механізації

допитаний енкаведистами. “Вступ Червоної армії в Західну Україну я сприйняв вороже, проживаючи в капіталістичній Польщі, яка гнобила український народ, я природно мав націоналістичні переконання і був людиною з українськими поглядами. Ці погляди залишились у мене і після установлення Радвлади в Західних областях України. Зізнаюсь, що я дійсно є учасником антирадянської повстанської організації ОУН, мета якої – повалення радвлі збройним шляхом.

Володимир Яремчук, з яким я спільно навчався в середній школі, знаючи мої націоналістичні переконання, ввечері одного дня запропонував мені зустрітися в умовленому місці, по вулиці Карла Маркса, що веде в гори. Зустрівшись, запропонував вступити в організацію. Оскільки це не розходилося з моїми переконаннями, а, навпаки, імпонувало, я на пропозицію Яремчука відповів позитивно. Оформлення мого вербування і вступу в ОУН ніякого не було. Пам’ятаю, на той час в Кременці хтось був заарештований і Яремчук сказав, що потрібно тимчасово припинити діяльність. Завдань я ніяких не отримував. Маніфест ОУН, який мені



ської області Руденко, розглянув матеріали відновленої архівної кримінальної справи № 31783 на заяву Пугач І. К. про реабілітацію і встановив, що вироком Тернопільського обласного суду від 25 травня 1941 року засуджені (Пугач Феодосій у списку 15-й. — *Авт.*) і ще 34 особи за статтями 54-2, 54-ІІ КК УРСР — біля 7 осіб до вищої міри покарання — розстрілу, інші — до 10 років позбавлення волі у ВТТ кожний з поразкою в правах.

Комітет призначив додаткове розслідування, виробництво якого дочерчили слідчому відділу УКДБ УРСР по Тернопільській області. Запропоновано встановити і допитати мешканців Кременець та інших населених пунктів, освідомлених осіб, колишніх студентів Кременецького педінституту, Тернопільського торгівельного технікуму, вияснившись, що їм конкретно відомо про приналежність до ОУН засуджених по даній справі, в чому конкретно виражалась їхня антирадянська діяльність, яку шкоду своїми діями вони спричинили Радянські владі.

13 грудня 1990 р. старший слідчий слідківділу УКДБ УРСР по Тернопільській області майор Шлапак, розглянувши матеріали відновленої архівної кримінальної справи № 31783, встановив: протягом 1940 і початку 1941 року по даній справі були притягнуті до кримінальної відповідальності 35 чоловік, в основному студенти Кременецького педінституту і учні Кременецьких середніх шкіл. Архівної кримінальної справи на притягнуті до кримінальної відповідальності осіб не збереглось. У червні 1962 року слідківділом у зв'язку із заявою Голуб О. Я. про реабілітацію її батька Мудринця Я. Ф. було прийнято рішення відновити кримінальну справу і провести додаткове розслідування. Вона була відновлена, в основному, за рахунок збережених в архіві УКДБ протоколів допитів обвинувачених і звинувачувального висновку. Однак, вирок по даній справі не зберігся. У ході додаткового розслідування була встановлена і допитана лише Сорока О. С.

Перед прокурором Тернопільської області було порушене клопотання про продовження терміну додаткового розслідування по архівно-кримінальній справі № 31783 на один місяць, тобто, до 23 січня 1991 року.

До Незалежності України залишалося трохи більше півроку. Настиали інші часи, відроджувалася правда про визвольні змагання на Волині. А поруч поставала правда про тяжкі злочини більшовицької влади на цій землі.

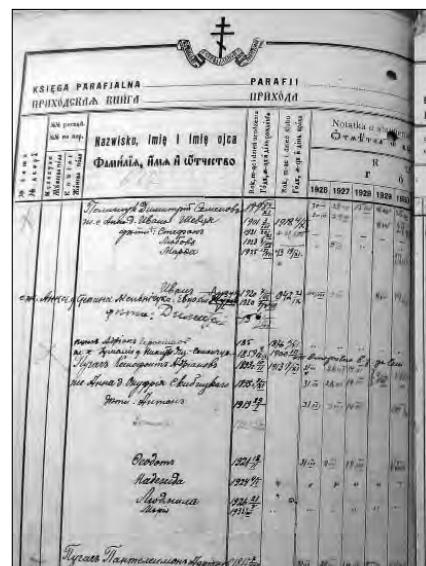
“В'язні знищували вночі, під шум двох тракторів”

“Після судового засідання ми продовжували утримуватися в Кременецькій тюрмі і особисто я була в одній камері з Глобою Вірою, у якої в тюрмі народилась дитина. Її чоловік Глоба Георгій також був засуджений по цій же справі. Приближно в кінці червня чи в липні 1941 року охорона тюрми розбіглась в зв'язку з тим, що наступали німецькі війська, і хтось повідчиняв камери. Частину в'язнів з тюрми повтікали, в тому числі я і Віра з дитиною.

На 3-й чи 4-й день радянської війська знову зайняли Кременець і почались обшуки, щоб виявити в'язнів тюрми. Обвинувачені, про яких я вище дала показання, були засуджені ВМП і

розстріляні на території Кременецької тюрми самими працівниками тюрми. Про це мені стало відомо з розмов мешканців міста, коли німці зайняли Кременець і допустили на територію тюрми родичів, щоб вони забрали тіла своїх близьких. Відповідати на запитання я більше не бажаю, вважаю, що слідство через 50 років нікому не потрібне. Мені не буде ніякої користі від реабілітації, якщо така буде”. (*Виписка із протоколу допиту Сороки (Нікончук) Олени Степанівні від 15 січня 1991 року*).

“У січні 1941 року моєго чоловіка Сторозума заарештували співробітники НКВС, коли він знаходився на роботі в музеї. Він був під вартовою в Кременецькій тюрмі, куди я неодноразово носила йому передачі. Приближно в травні 1941 року моєго чоловіка разом із іншими судили військовим трибуналом в Кременець. На судове засідання в залі нікого із



Церковні відомості про родину Пугач — це всі діти разом:

Антін, Федін, Людмила, Іван

родичів чи сторонніх людей не допускали. Я особисто бачила, як з тюрми привезли підсудих на двох закритих вантажівках. Але, коли заарештованих привезли, то автомобілі ставили до дверей так, щоб не було видно, хто з них вийшов, і конвойні не дозволяли підходити близько. Після суду я ще раз принесла в тюрму чоловіку передачу, бо працівники тюрми говорили, що всіх в'язні ніби будуть вивозити в Харків чи Київ. Однак, чи вивозили кого-небудь з тюрми, мені не відомо.

В липні 1941 року, під час німецької окупації, німці допустили в Кременецькую тюрму родичів тих людей, які були розстріляні і поховані на території тюрми. Я з батьком і братом моєго чоловіка (обидва померли) також пішли на територію тюрми, де в одній із ям впізнали труп моєго чоловіка Антона Сторозума, забрали його звідти і перепоховали в Кременець на Туницькому цвинтарі. В той же день з території тюрми забрали трупи Сергія Чухача (його батько Чухач Іван), труп Миколи Богуславського забрали його маті. Обидва були перезахоронені в Кременець на цвинтарі. З родичів Богуславського і Чухача в живих вже нікого немає”. (*Виписка із протоколу допиту Горбатенкової Надії Михайлівні, м. Кременець, від 14 січня 1991 року*).

“Олексій Заведюк, 1918, є моїм рідним братом. У 1941 році його разом з моїм молодшим братом Костянтином Заведюком, 1920, заарештували працівники органів держбезпеки і помістили в Кременецькую тюрму.

Під час німецької окупації німці допустили громадян в Кременецькую тюрму, щоб вони забра-

ли тіла своїх родичів, які були розстріляні працівниками тюрми перед відступом радянських військ. Я також з батьком ходила на територію тюрми в липні 1941 року (число не пам'ятаю) і ми впізнали серед інших трупів труп Олексія. Ми перепоховали його в Кременець на Монастирському цвинтарі. Молодший брат Костянтин під час окупації німцями Кременця із тюрми втек. Він розповів батькам, що охорона тюрми розбіглася і хтось повідкривав тюремні камери. Чи брати утримувалися в тюрмі в одній камері, я не знаю. Через кілька днів, коли у Кременець знову встановилася Радянська влада, брат Костянтин сам добровільно з'явився в органи влади і його знову помістили в Кременецькую тюрму і вивезли невідомо куди. Приближно через чотири роки в Кременець повернулася одна жінка, яка була вивезена з тюрми разом з братом Костянтином, і сказала моїм батькам, що вони були разом в місцях позбавлення волі і там Костянтин помер”. (*Виписка із протоколу допиту Терехової (до шлюбу Заведюк) Ніни Андріївни, м. Кременець, від 14 січня 1991 року*).

“На початку війни, зразу після окупації німцями Кременця, місцеві жителі виявили на території тюрми, де, напевно, утримувався під вартовою заарештований мій брат Василь, велике поховання бувших в'язнів цієї тюрми в кількості 359 чоловік. Дізнавшись про це поховання, батько пішки ходив у Кременець, надіючись серед трупів виявити свого сина Василя за прикметами. У брата на лівій руці, в результаті травмування сокирою, не згинався квазівний і серединні пальці. Батько оглянув всі трупи, однак Василя серед них не знайшов. Мені він розказував, що в'язнів Кременецької тюрми знищували перед відступом із міста Червоної армії в перші дні війни, вночі, під шумом двох тракторів. Більшість вбитих в'язнів мали сліди тілесних катувань. Після розстрілу трупи вбитих були присипані невеликим шаром торфу, тому їх легко виявили. Два трупи, за словами батька, були зварені в котлах з водою”. (*Виписка із протоколу допиту Павла Мартинюка, с. Грушевиця Ровенського району, від 12 грудня 1990 року*).

“1940 чи 1941 року моїм батькам стало відомо, що моєго брата Федора Дмитричука заарештували органи державної влади. Разом з батьками я кінами також поїхала в Кременець. До тюрми, де утримувався Федір, нас не допустили і ми стояли з матір'ю на горбі в господарстві одного невідомого мені громадянина і дивились, як із тюрми в приміщення, де напевно був суд, під конвоєм супроводжували групами хлопців. Всі вони були в однаковому синьому одязі, і так, як від нас до них була значна відстань, Федора серед них ми не впізнали. Після цього ні мої батьки, ні я з Федором більше не бачились. Моя маті ще один раз з батьком їздila у Кременець, щоб побачитись з сином, але хтось із співробітників тюрми скавав батькам, що заарештовані в тюрмі вже немає”, так як їх купись вивезли.

Вже під час німецької окупації моїм батькам звідкись стало відомо, що багато людей, яких утримували у Кременецькій тюрмі, розстріляли і поховали в ямах на території ці-

єї ж тюрми. Батьки знову поїхали у Кременець... але мого брата Федора серед розстріляних не було. (*Виписка із протоколу допиту Домнікі Віннічук (до шлюбу Дмитричука), с. Дубина Червоноармійського району Ровенської області, від 4 грудня 1990 року*).

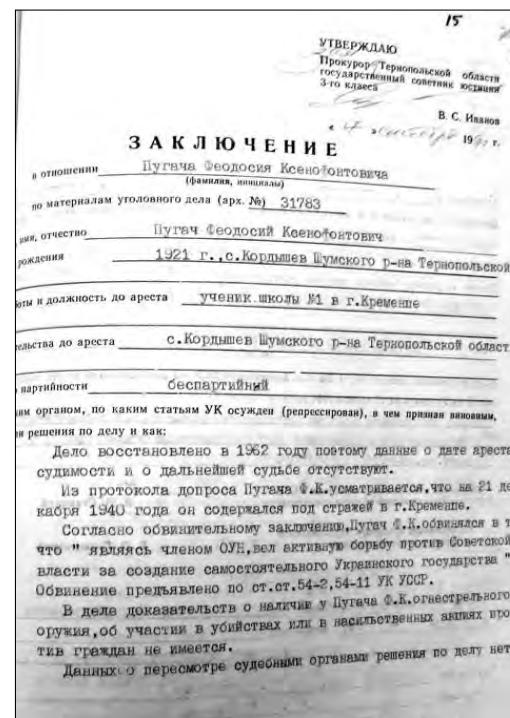
“У 1941 році моєму батькові стало відомо, що Мефодія органи радянської влади заарештували і засудили спочатку до розстрілу, ніби за антирадянську діяльність, а після повторного розгляду справи смертна кара була замінена на 25 років позбавлення волі. На початку німецької окупації мій батько, здається, з моїм старшим братом Григорієм поїхали кінами у Кременець, щоб забрати з Кременецької тюрми тіло брата Мефодія. Батькові звідкись стало відомо, що в'язні Кременецької тюрми перед самою окупацією західноукраїнських земель німцями, були розстріляні і похоронені представниками радянських органів на території тюрми. Німці допустили громадян на територію тюрми, щоб серед розстріляних і замордованих люди могли впізнати своїх родичів і забрати для перевоховання. Батько розповідав, що багато людей впізнали серед трупів своїх рідних і забрали.

“На початку війни, зразу після окупації німцями Кременця, місцеві жителі виявили на території тюрми, де, напевно, утримувався під вартовою заарештований мій брат Василь, велике поховання бувших в'язнів цієї тюрми в кількості 359 чоловік. Дізнавшись про це поховання, батько пішки ходив у Кременець, надіючись серед трупів виявити свого сина Василя за прикметами. У брата на лівій руці, в результаті травмування сокирою, не згинався квазівний і серединні пальці. Батько оглянув всі трупи, однак Василя серед них не знайшов. Мені він розказував, що в'язнів Кременецької тюрми знищували перед відступом із міста Червоної армії в перші дні війни, вночі, під шумом двох тракторів. Більшість вбитих в'язнів мали сліди тілесних катувань. Після розстрілу трупи вбитих були присипані невеликим шаром торфу, тому їх легко виявили. Два трупи, за словами батька, були зварені в котлах з водою”. (*Виписка із протоколу допиту Павла Мартинюка, с. Грушевиця Ровенського району, від 12 грудня 1990 року*).

“Їхня участь у сконні зложині недоведена”

23 січня 1991 р. старший слідчий слідківділу УКДБ УРСР по Тернопільській області майор Шлапак, розглянувши матеріали відновленої архівної кримінальної справи № 31783 (всього 35 чоловік) — встановив, що Прокуратурою Тернопільської області в зв'язку з заявою Пугач І. К. про реабілітацію його брата Пугача Ф. К., було назначено додаткове розслідування. В результаті проведено додаткового розслідування в даній час встановити наявність по даній справі вироку і протоколу судового засідання не виявилось можливим.

Із притягнутих до кримінальної відповідальності 35 чоловіків були встановлені і допитані лише Сорока О. С. Під час попереднього слідства, якое завершилось в м. Кременці, вона зізналася, що разом з нею по одній справі до



Документи з архівної "Справи 35"

кримінальної відповідальності було притягнуто всього біля 40 чоловік. На судовому засіданні, яке відбулося в травні 1941 року, біля 9 обвинувачених по цій справі були засуджені до ВМП. Засуджених розстріляли і поховали на території Кременецької тюрми в червні 1941 року перед німецькою окупацією, а як складася доля інших, — не відомо.

Жодних документів від правоохоронних органів про долю в'язнів родичів не отримували.

Оцінюючи докази, які є в справі, для визнання вказаних організацій антирадянськими, а їхню практичну діяльність, таку, що представляє небезпеку для радянського державного ладу, — недостатньо. Встановлено, що у справі нема також достатніх доказів для кваліфікації вчиненого за статтями 54-2, 54-ІІ, 54-12, 54-13 КК УРСР. На підставі викладеного, 23 січня 1991 р. старший слідчий слідківділу УКДБ УРСР по Тернопільській області майор Шлапак постановив: провадження по архівній кримінальній справі № 31783 припинити на підставі п. 2 ст. 213 КПК УРСР за недоведеністю їхньої участі у сконні зложині.

Листи про реабілітацію Пугача Федіна були відправлені УКДБ в Караганду, його брату Пугачу Івану і сестрі Дацюк (Пугач) Людмилі. 1991 року Людмила теж одержала довідку про реабілі



Філософія в Києво-Могилянській академії: Петро Могила, Інокентій Гізель, Теофан Прокопович та інші



Сергій ПРИСУХІН,
доктор філософії, викладач
Київської православної
богословської академії

Визначальним чинником формування української філософії став вплив на її зміст новітніх соціокультурних процесів європейського Відродження та

"Так само, як кожна людина має власну матір, знутра якої народжується на світ, всі отак люди мають спільну матір — землю, яка всіх у своє нутро приймає" (З книги "Требник")

Просвітництва (XVI–XVIII ст.). Відомо, що трансформація філософської думки в зрілі системи філософської рефлексії відбувалася невід'ємно від подолання тогочасних кризових явищ у матеріальній і духовній культурі України (втрати національного суверенітету України, розгортання московської, а також польської експансії, страх перед унійними процесами, відсутність прогресу наукових знань і світської освіти, слабка інтеграція в європейський соціокультурний простір тощо).

Застийні явища в розвитку української православної церкви зумовили пошук позитивних богословських аргументів на захист цінностей православ'я. З'явились нові, раніше невідомі тлумачення текстів Святого Письма і напрацювань Отців Церкви, скерованих на зменшення гріховності,

"Любов із ненавистю дружби не має, завжди бореться, ненависть же від того: "моє" і "твоє" з'являється" (З твору "Розмисли про іноче життя")

протидію розшарюванню зла в людському співжитті, визнання ролі і відповідальності людини як творця власного щастя або нещастя.

Форпостами захисту духовної культури в Україні були братства (і братські школи)¹. Непроста, а почасті суперечлива діяльність братств на переддень XVII ст. уточнила необхідність термінового реформування освіти (особливо щодо кількості світських зорієнтованих дисциплін у тих початкових школах, якими традиційно опікувалася православна церква, в яких викладання не було систематизованим, в яких не приділялося достатньої уваги вивченю іноземних мов тощо). Висновок був один — вибу-

дувати освітній процес так, щоб мінімізувати вплив на нього середньовічної (схоластичної) метафізично налаштованої культури і натомість посилити світську наукову складову.

Становлення української філософії слушно пов'язують з діяльністю Києво-Могилянської Академії і передусім її фундатора і лідера — Петра Могили. Відомо, що Петро Могила (1596–1647) народився в сім'ї молдавського господаря Симеона Могили. Після смерті батька родина перебралася до Львова, де Петро продовжив навчання у Львівській братській школі, вищу освіту здобув за кордоном (у Замойській академії, Франції і Голландії). У 1625 р. Моги-

ла працювала Київською академією. У 1684 р. за клопотанням Гетьмана України Івана Mazepy цей навчальний заклад набуває офіційного статусу академії, що підтвердила царська грамота (1701 р.). Відтоді існує і її постійна назва — "Києво-Могилянська академія". До відкриття Львівського університету (1661 р.) Академія була першим і єдиним вищим навчальним закладом Східної Європи і до відкриття Слов'яно-греко-латинської академії в Москві (1687 р.) — єдиним православним вищим навчальним закладом.

На кшталт західноєвропейських навчальних закладів Академія мала чітку структуру поділу на окремі класи з певним поділом предметів, що вивчалися в них: у перших чотирьох загальноосвітніх класах учні здобували гуманітарну підготовку. Тут вивчали латину, грецьку, старослов'янську, польську, книжну українську мови. З XVII ст. додалося вивчення німецької, французької, давньоєврейської мов. Крім мов, викладалася арифметика, геометрія і музика. Після загальноосвітніх граматичних класів приступали до вивчення поетики (1 рік), риторики (1 рік), філософії (2 роки) і теології (4 роки).

У Києво-Могилянській ака-

демії викладання філософії було відокремлено від викладання богословських дисциплін³. Петро Могила як репрезентант філософської думки періоду бароко прагнув поєднати досягнення середньовічного схоластичного мислення з ідеями Реформації і ренесансного гуманізму, спробував об'єднати досягнення античних мислителів і православних богословів. Цей синтез став візитівкою філософсько-богословських пошуків Петра Могили. У такий спосіб поновлювався соціокультурний діалог між православною Україною і переважно католицькою Європою (світовою культурою).

Сам митрополит своїм найбільшим досягненням уважав створення Київського колегіуму (академії). Піклуючись про майбутнє Академії, він все своє майно і цінності запові-

дав їй. Помер Петро Могила у 1647 р., коли йому виповнилося п'ятдесят років. Останніми словами Петра Могили були: "Бережіть Академію". Похований у Великій церкві Києво-Печерської лаври.

Можна стверджувати, що керований розвиток української філософії в межах Київської Академії став наслідком організаційної діяльності митрополита П. Могили, який упроваджував світські гуманітарні і насамперед філософські курси, а також піклувався про забезпечення процесу викладання найкращими викладачами, серед яких Йосип Кононович

Горбацький, Інокентій Гізель, а згодом — Теофан Прокопович, Михайло Козачинський, Георгій Кониський та інші, безпекенно країним із країн репрезентантів Академії та візитівкою її філософських досягнень став Григорій Сковорода.

Інокентій Гізель (бл. 1600–1683) — православний філософ-богослов, професор, а згодом ректор Києво-Могилянської Академії. Народився на території польської Пруссії в сім'ї німецьких протестантів. Освіту отримав у Києво-Могилянській Академії, де прослухав

"Людина формально є такою, що живе життям рослини і є формально твариною, або чуттєвим живим створінням. Таким чином, вона має форму, власне, розумову, яка формально є рослинною і чуттєвою" (Із трактату "Про душу")

курс філософії Й. Кононовича-Горбацького⁴. Як найталановитіший учень І. Гізель був направлений Петром Могилою на додаткове навчання за кордон (спочатку в Замойській Академії, а потім в Англію). Після повернення до Києва Гізель був обраний професором філософії Києво-Могилянської Академії (1645 р.), а за рік став її ректором.

З 1656 р. і до кінця життя Інокентій Гізель виконував обов'язки архімандрита Києво-Печерської Лаври і управителя Лаврської друкарні. Бувши архімандритом Києво-Печерської Лаври, боровся за незалежність Української православної церкви, яку активно поглиналася Московська патріархія. Вважав підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату неканонічним і гріховним діянням.

Брав активну участь у виданні "Києво-Печерського патерика" (1661–1678 рр.). За дієвого сприяння і благословення Гізеля вийшов друком перший підручник з вітчизняної історії — "Синопсис" (1674 р.), він був автором низки полемічних творів, у яких піддавав критиці діяльність уніатів та езуїтів в Україні. Головними творами, що репрезентують філософсько-богословські погляди І. Гізеля, були "Твір про всю філософію" (1645–1647 рр., який залишився неопублікованим у рукописі), "Про істинну віру" (1668 р.), "Мир з богом чо-

"З живих істот, наділених кров'ю, спочатку формується серце. І перший фундамент полягає в тому, що жодна частина тіла не існує без вродженого тепла, а його джерелом є серце. Отже, воно є як тим останнім, що здійснює рух, так і першим, яке стає живим" (Із трактату "Про душу")

ловіку" (1669 р.). Згідно з просвітницькою традицією, у центрі уваги філософських пошуків І. Гізеля, як і більшості професорів Києво-Могилянської Академії, був пошук істини (сущності) життя, яка ототожнювалася з ви-



щим буттям – Богом. Гізель за- пропонував своє оригінальне вчення про Бога, в якому на основі симпатії до принципу принципу робив висновки про рів-

людей, закликав до зменшення тиску кріпосницького гніту, на- івно вірив в те, що свідомий монах може ліквідувати зло у сві- ті. Саме тому богослов написав

“Істинність не потребує підпорядкування інтелектові. Істина має перевагу над знанням. Істинністю є узгоджувальності речей із Божим розумом” (З твору “Метафізичний трактат”)

нозначність матеріальної та іде- альної першопричин у виник- ненні природи та людини. За Гізелем, філософія – це процес “пізнання речей через їх при-чини”. Інакше кажучи, філо- софська наука, а разом з нею й інші способи пізнання світу природи, ґрунтуються на чут- тевому досвіді людини, який є наслідком дії, впливу предме- тів матеріального світу на орга- ни її чуття. Заключним етапом пізнання стає розумове (раціо- нально-інтуїтивне) осмислення чуттєвих даних.

Особливу увагу І. Гізель при- діляв проблемам моралі. Поп- силаючись на надважливість цінностей християнства, він пропагував серед своїх при- хильників популярені на той час у Європі ідеї Ренесансного гу- манізму. Найбільшою цінніс- тю, на його погляд, окрім са- мої людини, є віра в можливості людського розуму піznати істи- ни творчої природи (Бога) і на основі істини правди подолати пануюче у світі зло задля досяг- нення Божої благодаті – жит- тя щасливого, вічного і безкі- нечного. Філософ доводив, що людина стає творцем власного щастя, а не є безвідповідальним знаряддям Божого промислу. Головним критерієм діяльнос- ті та вчинків людини має стати її совість. Тільки совість гаран- тує морально віправдане (пра- ведне) життя людини.

І. Гізель – один із перших вітчизняних філософів, який за- пропонував використовувати в якості критерію діяльності та вчинків людини (окрім совіті) поняття природного права, яке, на його думку, ціниться вище,

листа російському цареві, аби інформувати його про панування у підвладному йому світі зла, лицемірства, хабарництва, без-чинства чиновників, несправед-ливості суду, лихварства, жор-стокості панів до селян тощо. Зрозуміло, що така позиція фі-лософа не сподобалася царській адміністрації та церковному ке-рівництву, ось чому І. Гізеля звинуватили в ересі, заборонили пропагувати моралізаторські ідеї, а книжку “Мир з богом чо-ловікові” внесли до списку забо-ронених.

Гізель критично ставився до представників християнської

історію, філософію, античну лі-тературу, іноземні мови, окрім української та російської, воло-дів греко-ї, латиною, поль-ською, англійською, французь-кою, німецькою та шведською мовами).

Повернувшись до Києва у 1705 р., у 1710 р. став ректором Києво-Могилянської академії. Свою філософсько-бого-словську позицію вибудував на Святому Письмі, неоплатонів-ських ідеях, а також вченнях схід-них Отців Церкви, не нахтував напрацюваннями європейських науковців. Прокопович високо цінував космологічні праці Галілея, Коперника, підтримував ідею Бруно про множиність світів. В основі філософсько-бо-голосовських розмислів Прокоповича лежав також популярний в добу раннього Просвітництва принцип дійзму. Визнаючи Бога як творця, він уважав, що матеріальний світ буде існувати вічно, існування матерії філо-соф пов’язував із рухом, простото-ром і часом.

Життя й творчість Т. Прокоп-овича умовно поділяють на два періоди – київський та петер-

“Боляче найбільше, що нехтують нами, але я не шукаю підтримки у тих, чия ненависть проти нас спрямована” (З листів до різних осіб)

церкви й духовенства, особливо тоді, коли вони самі пору-шували Закон Божий і водночас загальнолюдські вимоги моралі. Він вважав, що церква ѹ духовенство взагалі не повинні втру-чатися у світські справи, праг-нути до світських благ і забувати про свою головну мету – слу-жіння Богові, близькому, добру, порядності та освіченості. Осо-блivim злом, з яким має боро-тися людський дух, він вважав невігластво.

Пропагована Гізелем система норм і вимог раціональної моралі була прикладом особис-тісної симпатії філософа-бого- слова до Просвітницької ідеоло-гії, його захоплення цінностями Ренесансного гуманізму, кри-тичного ставлення до схолас-

турький. Для київського періо-ду визначальною стала діяльність Прокоповича як професора Києво-Могилянської академії, де він заявив про себе як оригінальний релігійний філософ, богослов і викладач. У петербурзькій пері-од він був більше політиком, ді-ячем церкви, а власне філософи-ю займався менше. Відомо, що в цей час Теофан Прокопович брав участь в теоретичному обґрунту-ванні ѹ здійсненні майже всіх ре-форм Петра I.

Погляди Теофана Прокоп-овича на природу людини, церк-ву, державу були пов’язані зі спо-сobом життя філософа, з його громадською діяльністю й тією роллю, яку він виконував у здій-сненні петровських реформ. Він не сумнівався, що людина як ре-зультат Божого творіння має утверджувати Богоподібність, вона не є автоматично розум-ною, красивою й доброчинною, ці якості вона отримує від Бо-га лише як можливість. Головни-ми завданнями, які повинна зре-алізувати людина впродовж свого життя, це – обов’язок творити добро і приносити користь лю-дям і державі.

Найважливішою цінністю людської душі Прокопович ува-жив даровану Богом свободу вол-евиявлення, останню він розум-ів як панування недосконалої особи над самою собою та здат-ністю керувати своїми діями, вчинками, емоціями. Завдяки свободі волевиявлення людина обирає життя (з добрим) або смерть (зі злом), а отже, через свободу волевиявлення може досягнути земного щастя.

Соціально-філософські по-гляды Т. Прокоповича щодо держави ґрунтуються на популяр-ній в той час ідеї про природне

походження держави й вплив на її розвиток Божого промислу. Він стверджував, що влада в державі дає народ на землі су-спільної угоди, а воля народу – це воля Бога. Логіка його мис-лення виходила з того, що все, що сприяє зміцненню держа-ви (виконання її внутрішніх і зовнішніх функцій), збігається з Божим промислом, ось чому світська влада у формі монархії відповідає інтересам Бога. Звід-си жорстка рекомендація усім соціальним інститутам, зокрема й православній церкві, підкоря-тися світській владі.

1. Братства – специфічні форми прояву Просвітницького (реформа-ційного) руху на українських землях 2-ої половини XVI – початку XVII ст. Існували у Львові, Луцьку, Киє-ві та інших містах України. Зазви-чай братствами були світські громади, що об’єднували людей “третього стану”, які після появи уніатства (з 1596 р.) і переходу до нього верхів-ки православної церкви, витупали на захист батьківської віри, куль-тури і мови, створювали духовні супротиви покатолицькому населен-ня і приниженню української пра-вославної церкви. Братства засно-

“Хай просвіта хвилює вік!” (З листів до різних осіб)⁷

Після переїзду до Петер-бургу Т. Прокопович стає од-ним із найближчих радників царя в проведенні курсу на єв-ропейзацію старомосковської культури, інтелектуальним мон-дератором майже всіх реформ Петра I (зокрема, у галузі освіти розробив проект організації Академії наук, просував ство-рення кафедр філософії, мате-матики, природознавства тощо. Не відомо, як би склалася доля студента Ломоносова, якого хотіли виключити зі Слов’яно-греко-латинської академії че-рез відсутність дворянського походження. Саме Прокопович сприяв війзду Ломоносова і по- дальшому навчанню в Києво-Могилянській академії, а потім переїзду у навчання за кор-дон). Уважають, що саме Прокопович наполіг на переймену-ванні Московського царства на Російську імперію. Авторитет у сфері церковної діяльності до-зволив йому стати реформато-ром російської православної

вували шпиталі, друкарні, школи. Найвідомішими представниками братських шкіл були М. Смотриць-кий, Л. Карпович, І. Борецький, С. І. Л. Зизанії та інші творці поле-мічної літератури, текстів, які по-пуляризували рідну мову й у та-кій спосіб критикували духовну експансію католицизму, який по-рушував духовну єдність україн-ського народу. Загалом діяльність братських шкіл ставала необхідною умовою та засобом боротьби проти всіх форм насильства з боку інозем-них експансіоністів.

2. Докладніше про П. Могилу як фундатора Української Православної Церкви і богослів’я України див. Колодний А. М. Релігійне життя Украї-ни в осо-бах його діячів і дослідників. – К.: Інтерсервіс, 2017. – С. 53–98.

3. Цікаво знати, що філософ-ський курс в Києво-Могилянській академії складався з трьох частин: ло-гіки, або розумової філософії, що була присвячена загальним законам і формам людського мислення; фізи-ки, або природної філософії, пред-мет якої складали матерія, форма,

“Не диво, що багатьом я мало подобаєся, коли кажу правду” (З курсу “Про риторичне мистецтво”)

церкви. Укладений ним “Духов-ний регламент” (1721 р.) став законом, на підставі якого Петро I скасував Патріаршество, а церкву підпорядкував Синодові на чолі з обер-прокурором.

Помер Теофан Прокопович 19 вересня 1736 р. в Санкт-Петрбурзі, похований у Новго-роді в Софійському Соборі.

Можна зробити висновок, що серед філософсько-бого-словських проблем, які розбр-ояли викладачі й випускники Києво-Могилянської академії, на перший план виступала про-блематика філософського світо-гляду та необхідності наукового пізнання світу. Діяльність філо-софів Києво-Могилянської академії стала прикладом почат-ку розмежування філософії й богослів’я, критичного перео-смислення залишків середньо-вічної схоластики, наповнення процесу пізнання раціональним змістом, акцентування уваги на значенні наукового знання як головного в пізнанні і морально-етичного вдосконалення людино-ти та навколоїшнього світу.

4. Афоризми цитуються за: Муд-рість передвічна. Афоризми дав-ніх українських мислителів XI – поч. XIX ст. / Упорядник Валерій Шевчук. 2-ге вид. – К.: ТОВ “Видавництво “Кліо”, 2019. – С. 192–196.

5. Йосип Кононович-Горбаць-кий (невідомо – 1653 р.) – один із перших професорів Києво-Могилянської Академії, у 1642–1646 рр. був ректором Київського колегіу-му, ігуменом Київського Михайлів-ського Золотоверхого монастиря. Автор підручника з логіки, тракта-та “Оратор могилянський”, які написав латиною. Розробляв тематику номіналізму та універсалій.

6. Афоризми цитуються за: Муд-рість передвічна. Афоризми дав-ніх українських мислителів XI – поч. XIX ст. / Упорядник Валерій Шевчук. 2-ге вид. – К.: ТОВ “Видавництво “Кліо”, 2019. – С. 197–199.

7. Афоризми цитуються за: Муд-рість передвічна. Афоризми дав-ніх українських мислителів XI – поч. XIX ст. / Упорядник Валерій Шевчук. 2-ге вид. – К.: ТОВ “Видавництво “Кліо”, 2019. – С. 290–300.

“Справедливість, оберігаючи загальне добро, віддає кожному належне” (З курсу “Прориторичне мистецтво”)

“Мудреці кажуть: життя двояке – практичне і споглядальне” (З курсу “Про риторичне мистецтво”)

чим навіть Закон Божий. При-родне право дає змогу диферен-ціювати добро та зло, є виявом розуму людини, керує її діяль-ністю та вчинками, а через це людина повинна раціонально переосмислювати існуючу на-станову церкви, а також зміст християнських цінностей. Раці-ональність сприяє розвитку ду-ховних цінностей людини (мо-ральності та освіченості) задля отримання земного щастя, яке досягається завдяки активності дій і вчинків людей.

Обґрунтовуючи власні тези про значення природного права, філософ зазначав, що коли пра-вила пануючої моралі та звича-їв суперечать розуму, то людина має керуватися здоровим глуз-дом. Як просвітник-гуманіст Гі-зель виступав проти будь-якого насильства (обмеження свобо-ди інших), звинувачував пану-ючу еліту в неправомірному со-ціальному гнобленні простих



Едуард ОВЧАРЕНКО

В анотації до видання вказано, що Михаїло Грушевський без тіні сумніву стверджував: анти — предки українського народу. Візантійський історик і письменник Прокопій Кесарійський у VI писав: “племена ці, Sclaveni й Antes не управляються однією людиною, а з стародавна живуть у народовладді, і від того в них вигідні і невітідні справи завжди ведуться спільно... вони вважають, що один з богів — творець блискавки — саме він є єдиний владика всього, і йому приносять у жертву биків і всяких жертвовних тварин”. На жаль, важливий свідок не назвав імені “творця блискавки”.

Письменник Вадим Пепа у творі на історичну тематику доводить, що Кий, Щек, Хорив і Либідь — божества дохристиянських, язичницьких вірувань українських предків. Саме Кий — “творець блискавки”. Громовержець. Разом зі Щеком, що ховає тлінне людське тіло, Хоривом — життєдайним сонцем і Либідю — Ранковою Зорею увінчують місто над Дніпром. Вражений величчю Києва, видатний французький письменник Онофрі де Бальзак порівняв побачене з вічним Римом...

На початку презентації присутні вшанували пам'ять видатного українського мовознавця Івана Ющука, з якими Вадима Пепу єднало багато років творчої дружби.

Василь КУШЕРЕЦЬ,
голова правління Товариства “Знання”
України, член-кореспондент НАН
України, доктор філософських наук,
професор, заслужений діяч науки
і техніки України

Вадим Пепа — син однічних хліборобів, народився в колишньому районному центрі Драбів Полтавської, а з 1954 р. — Черкаської області. Ше старшокласником відчув покликання до літературної творчості. У зошит записував дотепне від земляків та рідної бабі Наталки, котра, казали, вродилася з приказками на язиці. Окривив надрукований у районній газеті відгук за його підписом на виставу в місцевому клубі драматичного театру з Черкас. На “відмінно” закінчив десятирічку.

Вступив на тодішнє відділення журналістики філологічного факультету Київського державного університету. На четвертому курсі, коли Микита Хрущов викривав “культ особи й діяльності Сталіна”, студент не приховував “крамольних” думок. Не остерігався, що університет був напханий сексотами. Один із них постарався викрасити заповітний зошит і передати “куди слід”. На третій день після зникнення зошита Вадима викликали до ректорату.

Члени університетського парткому вчитувалися в передрукі зі злочасного зошита. Професорів і доцентів шокували закінчення вірша, присвяченого Тарасу Шевченку:

*А поки що спи, Тарасе.
Прийдемо збудити,
Як почнем кайдани рвати
І волю кропити.*

З “вовчим білетом” Вадим подався “перевиховуватися” робітником “другого розряду” на металургійний завод імені Сталіна в місті Сталіно (тепер Донецьк). Не минуло ж двох місяців, як “хрущовська відліга” обернулася “полюванням на відьмою”. Міністр оборони Жуков видав указ про досрочну мобілізацію студентів, виключених із вузів тодішнього Радянського Союзу, на дійсну військову службу. Вадим відбував мушту разом із вигнанцями з зузвіз Білорусії, тодішньої Молдавії, Вірменії, Грузії, Азербайджану в місті Бузулук Оренбурзької області та на горезвісному Тоцькому полігоні, де 1954 року було випробовано на наполяганням того ж Жукова скинуту з бомбардувальника атомну бомбу. “Розумники” з навчальних закладів Москви й Ленінграда та “от Москви до самих до окраїн” ковтали радіацію, про яку нічогісінко не відали, на Далекому Сході поблизу уранових шахт. Так радянська влада дбала про спадкоємність покоління.

Творче натхнення не давало спокою сповненному життєвої сили Вадиму. У До-

Хто він, Володар Грому?

Лавреат літературно-мистецьких премій імені Івана Нечуя-Левицького та імені Олеся Гончара, письменник Вадим Пепа презентував у Національному музею літератури України свою нову книжку “Володар Грому”.

Як зізнався автор, своєю новою роботою він вкотре намагався довести, що “ми на цій землі вічні”, від самого створення світу.

Директор геополітичного центру “Євразія” Михаїло Гречка зазначив, що об’єднав багато країн, але такої родючої землі, як в Україні, не бачив ніде. Тут живуть духовно багаті люди, однак були і залишаються загрози цій землі, людям, імовірно, вони не оминуть і наших нащадків. На переконання пана Михаїла, автор не випадково обрав таку назву книги — це застереження нам усім.

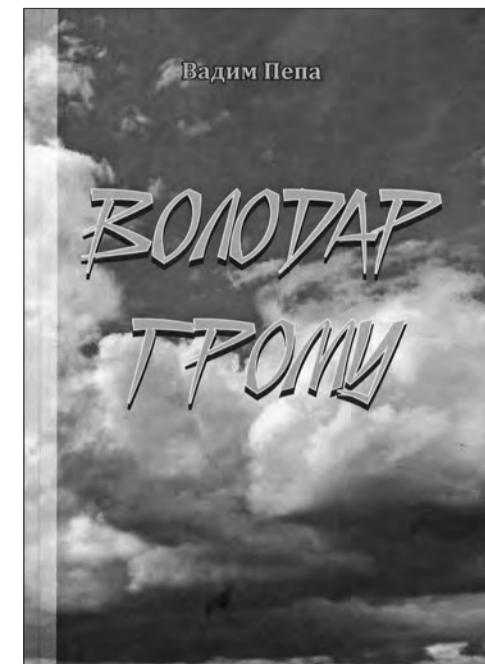
На думку письменника Віктора Женченка, Вадим Пепа дослідив місце України серед інших країн світу, з її народом, мовою, культурою і, головне, історією. У виданні зібрано унікальний історичний матеріал.

Голова Київської організації Товариства “Знання” Василь Неволов розповів про діяльність Вадима Пепи для пропаганди наукових знань, про його багаторічну співпрацю з цим товариством і запропонував наступну презентацію книжки “Володар Грому” провести у стінах Університету сучасних знань, аби більше людей мали змогу з нею ознайомитися.

Головна редакторка журналу “Оксамит України” Тамара Маркелова зазначила, що має у своїй приватній бібліотеці всі книжки Вадима Пепи. Вже кілька разів їх перечитувала, щоразу відкриваючи для себе щось нове. Такі видання сьогодні дуже потрібні студентам. Розповіла про літню школу журналістики, яка нині працює при Університеті Державної податкової служби України. Запросила долучитися до її роботи автора презентованої книжки.

Учений-мікробіолог Богдан Мацелюх підкреслив, що книги В. Пепи відіграють помітну роль у вихованні молодого покоління. Прийде час, коли люди почнуть більше цікавитися своїм походженням, своїм корінням. Поступово відбуваються позитивні зміни у свідомості нашого народу, лише хочеться, щоб цей процес відбувався швидше.

Член-кореспондент Національної академії наук України Дмитро Степовик у своєму виступі звернув увагу, що у нас поки що мало написано про період української історії від початку нової ери до Хрещення Русі. Маємо прекрасну язичницьку історію до 988 року, завдання істориків її дослідити.



А письменник та журналіст Петро Шульга наголосив, що Вадим Пепа здійснює величезну пошукову роботу в архівах. За останні п'ять років він видав низку книжок.

Завершальним акордом вечора стало привітання Вадима Пепи колективом Національного музею літератури України з нагоди 85-літнього ювілею, який він відзначив цьогоріч.

лій Паламаренко, голова НСПУ Михаїло Сидоржевський, доктор філологічних наук Михаїло Наєнко, авторитетний мовознавець, заслужений працівник науки і техніки України Іван Ющук, поет і народний артист України Вадим Крищенко, доктор філософських наук, професор Державного університету телекомуникацій Володимир Яченко, письменники й водночас відомі вчені — доктор медичних наук, член Національної спілки художників України Анатолій Радзіховський, мікробіолог, член-кореспондент НАНУ Богдан Мацелюх... Під час обговорення я підтримав основоположні ідеї у творчості В. Пепи, які пробуджують українську національну свідомість. Поет Дмитро Павличко оцінив подвійницьку працю письменника таким віршем:

*Для мене Пепа — це тепер Пепа!
Дух Франції, що королів стинала,
Живе у ньому. Він — людина не спіла,
Усіх трагедій бачить він начала.
Трагедії свого народу, як стрілець УЛА,
Він бачить. І не пише, а волає.
Якщо ти меч, не будь же, як сана,
Мій дорогий, мій рідний, любий краю!*

Від Вадима Івановича знаю, що прозорливі думки навідуться до нього, коли він вночі пробуджується від сну. Є мудреці, котрі запевнюють, що якраз тоді декому відкриваються приховані таємниці Всесвіту. Не дай Боже, щоб далекосязкі міркування глухнули, як голос волаючого в пустелі. З душі її сердца української еліти через усілякі згубні причини вирвано з корінням пам'ять про пережите за неміряні тисячоліття доісторичного періоду буття. А воно ж мало бути таким же, як і в еллінів з їхньою дивовижною міфологією, як в “синів Ізраїля”, котрі в Біблії спілкуються звісів природженою мовою із Всешишнім...

Генна пам'ять незглібима. Хай там що, іскри сковренного змигують і зблискують, як золоті дрібки, в густому тумані неприступної, здавалося б, давнини. Їм судилося тайтися в предковінних звичаях, легендах, переказах, казках, в одвічній символіці рукотворного, зокрема у тканні, вишивках, килимарстві, а також у забобонах, голосіннях, нашпітуваннях, приказках, прислів'ях, примовках і в обрядах при народженні, під час весіль, відспівуванні покійників.

Міжнародний валютний фонд заявляє про майорів суттєве зменшення населення в Україні. Боротьба за існування на землі купі загострюється, як ніколи раніше. Українські національні свідомості необхідно не згинатися в три погибелі “In Sclaventia Terra” — в “Рабській землі”, а випростуватися на повний зрост. Кому ж, як не одному з найбільших європейських народів, утверждався в жорстокій юдолі земній рівним серед рівних і вільним серед вільних?

Сергій ГАЛЬЧЕНКО,
літературознавець,
заслужений працівник культури України

Мені пощастило відкрити творчу постать прозаїка Миколи Павленка після прочитання ще в рукописі історико-пригодницької кіноповісті “Холодноярські тризуби, або Пригоди Якова Штофке в Україні” та повісті “Хочу спокою, світла, миру і добра”, до яких уже була написана прекрасна передмова заслуженої журналістки України Лідії Рижкової. Книжка вийшла у Видавничому центрі “Просвіта” в 2018 році з додатком моєї післямови “Літературні версії історичних подій”.

Захоплення після прочитання рукопису я висловив автору усно, і він запропонував викласти це на папері. Так з’явилася післямова, хоча, чесно кажучи, сам не люблю читати передмов (так званих “павровозів”) до чужих книжок. Добре, коли до талановитого твору пише переднє чи вступне слово небезталанний колега по перу, який зумів не лише прочитати, а й відчути в тексті (і в підтексті) те, що вистраждав автор.

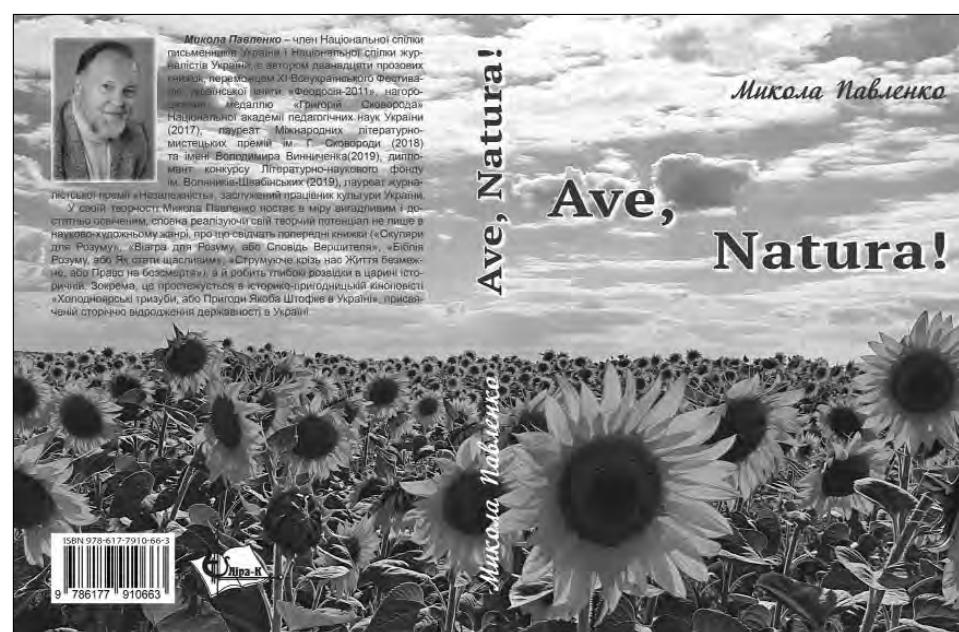
Після “Холодноярських тризубів” я знову повернувся до раніше прочитаних книжок М. Павленка: “Віагра для Розуму, або Сповідь Вершителя”, “Біблія Розуму, або Як стати щасливим”, “Струмуюче крізь нас Життя безмежне, або Право на бессмерття”. І друге прочитання (після першого, можливо, дещо поверхового, бо я не дуже захоплювався науковою фантастикою) дало мені змогу відчути через популярну, інтригуючу викладену інформацію – реальну фантастику нашого життя-буття. Зрозуміло, що людство заслуговує на щось вище і більше, але часто необдумана його діяльність не надає можливостей для повноцінного і щасливого існування.

І ось – знову зустріч із новою книжкою М. Павленка “Ave, Natura!”. Кілька новел й оповідань і повісті “Історія Медж Роджерса, або Як не тхнути скунсом”. Вже вкотре автор дивує, аскорбі зачаровує читача і несподіваними сюжетами, і неординарними героями. Скажімо, новела “Ave, Natura!” їй оповідання “Заметіль” – твори, в яких відчутні громи і відлуння сучасної війни, і бажання автора показати людям шляхи відвернення її жахливих і катастрофічних наслідків, коли руйнуються творіння людських рук і розуму, знищується природа і найстрашніше – руйнується



“Все стане на свої місця, коли буде мир і відновиться сім’я як основа кожної держави”.

Штрихи до картин минулого та сьогодення



людська психіка. Молода і красива жінка Зося (оповідання “Заметіль”) втрачає психічну рівновагу від пережитого навіть при наближенні до трагічного театру воєнних дій. Але жінка ще може повернутися до нормального психічного стану в мирній атмосфері, коли приде з фронту її чоловік, покликаний захищати Вітчизну, а відтак, змушеній вбивати агресорів. Психіка майбутньої матері не витримує ударів жорстокої долі, але залишається надія, що все стане на свої місця, коли буде мир і відновиться сім’я як основа кожної держави.

Мініатюрна новела “Ave, Natura!” – це художні нотатки психологічного стану сучасного воїна, який опинився за лінією розмежування на Сході України, і після короткого сну-відпочинку в майже зруйнованому воєнними діями будинку зі слідами чийогось сімейного добробуту й залишку іде в старий сад, де відчуває всеперемагаюче торжество вічної як світ Природи: “Десь у глибині саду боязь свинув солов’ї, зробивши лише одне філігранне колінце, тут же замовк. У кущах і листі горіхів безтурботно шуміли і вовтусилися горобці, перепурхуючи з місця на місце, і весело цвірінкаючи. Всюди відчувається розбуяле життя, радість руху, аромати весни і сонця. Життя

в саду вирувало, клекотіло: кожен кущик, кожна гілочка і кожна алея народжували сотні різних звуків, то ледве вловимих і непоказних, то дзвінких, галасливих і несподіваних – мелодійно наставували чи не складно стрекочучих, схожих на кулеметний тріск. (...) Боже! Яка ж тут утіха і благодать! Давно я не зрів, не зустрічав і не відібував такого милого куточка землі! Цей сад нагадав мені рідний край. (...) Мені було і сумно, і водночас добре, як давно вже не було за важкі воєнні роки. Лагідна печаль, заспокійливі роздуми, владно охопили мое ество”.

І раптом герой побачив вирізаний на корі одного з величнів-дерев напис “Ave, Natura! Добровольці, що йдуть на смерть, вітають тебе!”. Отако була правда сьогоднішнього дня, коли там, де “панував дикий танок реготливої, зловтішої і триумфуючої Смерті”, може відродитися “заможне, красиве і незалежне життя”, радість застя.

“Все тут розорила, поруйнувала, спустошила і сплюндрувала гібрідна війна своюю страшною заізоною рукою насильства і грубої сили, – роздумує автор/герой. – Одна лиші Природа пережила все це і залишилася такою ж, як і була...”.

Серед читачів книжки Миколи Павленка “Ave, Natura!” мені вбачаються, на-

самперед, захисники України, які потребують такої літератури, щоб у хвилині затишія, прочитати бодай кілька сторінок із творів, наповнених любов’ю саме до них. Переконаєш в цьому на власному досвіді, бо видав у серіях “Бібліотека українського воїна” твори Тараса Шевченка (“Кобзар”, “Свою Україну любіть...”), Володимира Сосюри (“Всім серцем любіть Україну свою...”), а також особливо популярні на фронті “Співомовки” Степана Руданського, гумористичні твори Остапа Вишні і Павла Глазового, що викликали найбільший інтерес у воїнів на Сході, які самовіддано відстоюють незалежність і територіальну цілісність України. Гадаю, ця книжка М. Павленка, в якій є і гумористичні оповідання, знайде своїх читачів на фронті.

“Історія Медж Роджерс...” – це повість із дивовижним і несподіваним, як для українського читача, сюжетом про часи завоювання індіанських племен Канади. Головний герой, закоханий у юну красуню Медж, благодородний і жертівний Білл, рятує від абортів Медж і її сім’ю, а сам гине в нерівному бою з індіанцями. Дівчина ж через два місяці після трагічної загибелі свого рятівника виходить заміж за боягуза Сема Скотті, що відмовився брати участь у врятуванні сім’ї своєї нареченої, і в напівспаленому селищі відбулося гучне весілля, і “лише стара маті Біллі, сидячи біля тимчасового вітвів, слухала веселі спів скрипок, флейт і валторн, що краяли її душу, і невітішно плакала по своєму бідолашному нещасному Біллі, якого вона вже ніколи не побачить живим”.

Читаймо прозу Миколи Павленка, де постають як живі, майстерно змальовані картини чарівної української природи, і яка змушує читача співпереживати разом із автором і героями його творів, що на початку ХХІ століття змушені воювати з підступним агресором.

Кілька творів (“Дікі гусі”, “Голий заєць, або Лисиця-терорист”, “Таємниця зайчої тропи”), напевно, сподобалися б і великому гумористу Остапові Вишні, бо їхні оригінальні, не запозичені сюжети і вмотивовані поведінка герой неодмінно створять у читача гарний настрій і головне – усміх на вустах, якого так бракує в нашому сьогоденні.

Про Володимира Вознюка оком бібліографа

логії та електронних ресурсів Галина Доброзвольська. Редактори видання – завідувачка редакційно-видавничого відділу Іванна Рудько та заступниця директора з питань наукової роботи, заслужена працівниця культури України Марія Довгань.

Завдяки дизайнери Вікторові Безпальченку, провідному бібліотекареві сектора інтернет-центрі бібліографічний покажчик має фотогенічне “обличчя”. Фотопортрет самого Володимира Вознюка подано на тлі зображення входу до музею Ольги Кобилянської в обрамленні взору гуцульської вишиванки.

Відповідальною за випуск є директорка ЧОУНБ імені Михайла Івасюка Наталія Філяк.

Покажчик відкривається коротким, але містким словом “Від укладача”, де Марія Дудидра розповідає про принципи підготовки книги, її структуру, яка складається із таких розділів: “Художні та літературознавчі праці”; “Музейна діяльність”; “Література про життя і творчість Володимира Вознюка”; “Бібліографія”; “Вебліографія”.

Допоміжний апарат покажчика включає псевдоніми В. Вознюка, іменний покажчик та список оглянутих періодичних видань – 46 газет і 20 журналів.

Думаю, всіх зацікавлять світлини з розділами архіву поета – музею “Фотоміті життя” (28 фотографій) і “Творчий шлях у книгах” (26 фото обкладинок).

Супроводжують книгу дві передмови пера його добрих друзів, колег по перу. Перша – “Розмисли край битого шляху” авторства письменника, журналіста, заслуженого діяча мистецтв України Мирослава Лазарука розкриває обставини їх-

нього знайомства з Вознюком, характеризує різноаспектність творчого обдарування, проте наголосив, що в першу чергу його друг – тонкий лірик.

А український поет, член НСПУ Василь Рябий у слові “Струни світанкового почуття” зауважив: “я мав змогу переконатися, коли Володимир читав свої вірші перед аудиторією, що чули його з першого слова, все розуміючи і приймаючи за своє, що не всім заощадити”.

З великим інтересом читач ознайомиться з “Основними датами життя та діяльності Володимира Вознюка”. Адже практично щороку в нього виходила книжка лірики чи нарисів з кобилянсько-звінства або культурології. Його творчість визнана заслужено. Він став лавреатом премій, освячених іменами Сидора Воробкевича, Дмитра Загула, Ольги Кобилянської, Павла Тичини, братів Богдана та Левка Лепих, “Князь росі” імені Тараса Мельничука, Романа Федоріва, Івана Огієнка, Олекси Романця, Віталія Колодія.

Працює з липня 1972 р. – у музеї О. Кобилянської, зокрема з 1987 р. – директором цієї духовної оселі письменниці. Більше того, Володимир Аксентійович роки працював ще й викладачем-сумісником курсів “Українська та зарубіжна культура” і “Культурологія” у БДМУ та Приватному вищому навчальному закладі “Буковинський університет”.

Признаюся, що й самій довелося бути слухачкою його спецкурсу “Життя і творчість Ольги Кобилянської в контексті української літератури кінця XIX – початку ХХ століть”, який В. А. Вознюк читав з 1989 р. на кафедрі української літератури



**Володимир
Вознюк**

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Бібліографічний портрет Володимира Вознюка яскраво увиразнюють передруковані з періодики рецензії на його книги. Їхні автори – Богдан Мельничук, Іван Рижий, Олеся Пашко, Лідія Ковалець, Євдокія Гавришук, Мирослав Лазарук, Ярослава Мельничук, Катерина Міщенко, Роман Кудлик, Віра Китайгородська, Василь Герасимюк, Олена Логінова, Валерія Чорней. Кожен з них по-своєму розкриває ті чи інші аспекти творів Володимира Вознюка.

На завершення пропоную висновок, який зробив Мирослав Лазарук у передмові: “Нішо так Володимир Вознюк не цінне, як любов до людини і до Бога! Тож нехай йому таланить на цьому гостинцеві!”.



З роси й води, Надіє!

Живе понад 40 років у селі Гореничі на Київщині зовні непримітна жіночка, малослівна, сором'язлива, з теплим поглядом і привітністю до всіх, але ніби в якомусь загадковому світі невимовлених слів і понять.

Я живу в іншому світі.

Там струмки, небо і вітер...
Я живу світом не вашим,
Я живу світом багатшим...
...Бачу чорні, обдурені руки,
Бачу тисячі доль окрадених,
Бачу совість, убиту зрадами,
Бачу – дурість панує над розумом,
Бачу щирість, прибиту морозами...

Мова про Надію Кир'ян, сучасного поета-лірика, членкино Національної спілки письменників України, лавреата премії імені Олени Пчілки, багатолітньою редакторкою видавництва “Веселка”, журналістку тижневика “Слово Просвіти”. Вона працює серед нас, ділячись своїм вистражданням і невтомним словом, випростуючи натруджені долоні, несучи нам розраду, моральну віху, співчуття, підтримку духу нашого, свою особисту правду, оздоровлюючи нею наше суспільство.

Цьому повірить чи не вірить?

Неваже це так збіднів народ,
Що кобасою стали мірять
Любов і ніжність, і добро,
І рідний дім, і рідні квіти,
І вогнище, що доторя...

Олена О’ЛІР

Передусім дякую Надію Чорноморець за привілей бути однією з перших читачок її підсумкової поетичної збірки “Знайти себе...”. Розкошуючи в цих віршах, запитуючи себе: яка ж вона, поезія Надії Чорноморець? І відповіді не баряться: жива і конкретна, свіжа і щира, геть-чisto позбавлена банальності, абстрагування, “котурні” та “води”, напрочуд тонко нюансована – у змалюванні образів та передачі емоцій, фантастично багата лексично, різноманітна формами (власне, формами сонета, про що далі), зігріта любов’ю до тих дорослих і маленьких, кому присвячені ці рядки, і любов’ю до кожного Божого створіння теж, часом осяяна легкою самоіронічною усмішкою...

Щодо свіжості і конкретності, то приклади самі йдуть до рук. Скажімо, такий сонет:

Аеропорт. Сніжить. Похмуро-ранньо.
Дрімають літаки блакитнохвости.
В котромусь зараз помандрую в гості.
Позакордонна – в просторі чекання.

В надхмар’ї – сонце – в білім океані.
В ілюмінаторах – мережані набрості.
Пливка одноманітність високості.
Лиши в зонах турбулентності хитання.

Рябих пастелей клаптики і смуги,
Оливкові стрічки, сріблясті дуги,
Здригаються закрилки на крилі.

У сотнях миль розчинені години.
Все близькі і вагомі картини.
Й щемливий поштовх – відчуття землі...

Атрибутика авіаперельоту зображеня точно й детально: аеропорт – літаки – ілюмінатори – зони турбулентності – закрілки на крилі... А водночас – скільки тут свіжих поетичних образів! літаки не абиці, а “блакитнохвости” – “простір чекання” (як метафора буденної зали очікування) – “позакордонна” лірична героїня (готова до польоту понад усіма кордонами і межами) – сонце в “білім океані” надхмар’я – “мережані набрості” на ілюмінаторах (вкрите памороззю скло)... А в терцетах майстерно розгортається неймовірної краси картина землі, побаченої з висоти, зменшених відстаню полів, гаїв і річок (“Рябих пастелей клаптики і смуги, // Оливкові стрічки, сріблясті дуги...”), землі, яка зрештою, після кілька-годинного польоту, наближається до літака (точніше, літак до неї) і зустрічає його “щемливим поштовхом” – і цей поштовх дарує геройні сонета “відчуття землі”, за якою вона вже встигла ностальгійно скучити, літаючи в надхмар’ї... А який філігранний образ – “У сотнях миль розчинені години!” Тут і

Що прожила ця людина, яка, ніби присоромлюючи, пише за всіх нас свої поетичні сповіді, роздуми? Ця полтавська від роду, а гореницька за життям мислителька пройшла власними кроками страданням шістдесятників, де тільки і як тільки доля її не випробувала, а зберегла що тендітну глибину душі. І виключенням з Київського державного університету за вільнодумство, і челябінськими дорогами, і поверненнями знову й знову до омріяного столичного навчання і невпинного мислення та висловлювання...

...Я по краплині віддала любов,
Частинку вітру і частинку полу,
Немов із серця виточила кров.

Важе не штурмить. І вже немає болю.

Усе ще штурмить і не відволіло з її таланту не все, хоч книжок вона опублікувала чимало. Це збірки поезій “Лелеки”, “Вечірня жінка і ранкова жінка”, “Невеселі думки”, поетичні дитячі томи “Українська абетка” та “Неслухніна абетка”, “Словівді становіжки”, дивовижна збірка поезії та публіцистики “Чиста криниця”... Не говоримо вже про численні авторські переклади з інших літератур.

У привітній залі гореницької бібліотеки 29 червня 2021 року вдячні читачі зустріли свою талановиту землячку квітами, оплесками і озвученням написаного нею поетичного слова:

Не втримаюсь на щасті.
Тільки мить,



Лиши мить щаслива,

Як весняна зліва,

Стрункою сонця

В пальцях задзвенитъ...

Дзвеніли душою зігріті слова поваги і вдячності Надії Кир'ян бібліотекарки Тамари Дмитрівни Кравченко, яка стала красномовно ведучою зустрічі і запрошувала до слова всіх, хто бажав висловити вітання ювілярці. Це Антоніна Іванівна Доброда, викладачка школи мистецтв; Тамара Миколаївна Бігун, громадська діячка; Оксана Діброда, вчителька-філолог, письменниця і поетеса; Галина Петрівна Бикова, кандидат філологічних наук, почесний професор Пекінського університету; Любов Василівна Гудзь, вчи-

телька-філолог, громадська діячка; Оксана Олексіївна Хлоп'яча, поетеса, наукова співробітниця Музею літератури України; Василь Іванович Олесь, поет; Олег Володимирович Байдуж, активіст громади; Валентина Павлівна Ноздріна, викладачка школи мистецтв; Людмила Гнатівна Рудь, громадська діячка; Галина Феодосіївна Устенко-Гайдай, заслужений журналіст України.

Цікавими учасниками зустрічі були бібліотекарі п'яти сіл нашої новоствореної Білогородської громади, а старша бібліотекарка Леся Василівна Ковтун, вітаючи ювілярку, вручила їй почесну грамоту від голови ОТГ Антона Михайловича Овсієнка. Щедро, по-земляцьки, з веселим настроєм привітали Надію Кир'ян Микола Петрович Винник, Володимир Анатолійович Іванов, Василь Ростиславович Ревчук.

Але панувала на святі щедра поезія Надії Кир'ян:

Найкращі дні
цвітуть на самім дні,
На самім дні
вода така прозора,
Що з берега лічіти можна зорі,
Які зоріють в сні і навесні...

Бібліотека-філія села Гореничі

Від редакції. Дорога Надіє Володимирівно! Дякуємо Вам за чудові роки спільної праці в просвітнянському тижневику, вітаємо з ювілем і бажаємо творчої снаги й сили на многій та благій літі!

До речі, пані Надія написала цілий цикл поетичних портретів учених-фізиків рідного інституту, серед яких і Ернст Пашицький, і до 80-річчя інституту цей цикл видали окремо книжкою, а до збірки “Знайти себе...” авторка включила лише кілька таких поетичних портретів. Тож залишається тільки пошкодувати, що для творів Надії Чорноморець не знайшлося місця на сторінках “Антології ліріки українських поетів-учених” (2019, упорядник – Юрій Ковалів).

Лексичні експерименти пані Надії проявляються не лише в плані поетизації наукової термінології, а й у творенні неологізмів (власне, авторських неологізмів – оказіоналізмів). Таке враження, що їй, з її багатою лексичним запасом, усе-таки тісно в словникових рамках – і так народжуються її “довкружжя” (довкілля), “захлання”, “взаємоволодіння”, “розмайті” (іменник жіночого роду)... Або такі лексичні родзинки:

Мурвати вухо лоскітне стебло...
Затерпіліця мруїться ромашка...
Бешкетування дружів забіястих...
Химерами буденнить день хапливий...
Ясенієш світами, де плач не втіша...
(з Поля Валері)

Попобляє поетеса і “погратися” звуко-писом. Може, найяскравіший приклад такої гри – катрени сонета “Мої мовчання – мають мов мак...”, де майже кожне слово в рядку починається з того самого звука:

Мої мовчання – мають мов мак.
Пелосток пломінь – плавно опадає,
Самітний сум сонатами сплива –
Самозаймистий стомлений співак.

В твоїх тенетах – тріпотливо так.
Терпкі терпіння – трунками тримає.
А буднів бриг – барвінково блукає,
В химерних хвилях – вільний аргамак.

Як і кожний справжній поет, Надія Чорноморець не замікається у власній колбі, а почувається краплиною в океані поезії, – йдеться не лише про її переклади з французьких класиків, а й про перегуки зі спорідненими за духом авторами. Скажімо, її перевернутий сонетоїд “Без Любові...” нагадує – і образністю, і патосом – славетний шекспірівський сонет 66. А перевернутий же сонетоїд “Нехай це буде так – а чом би й ні?...” – подібний образами до моого сонета “До лицаря” з “Прочанських пісень”. Очевидно, подібність ця мимовільна – адже обидва твори написані 2000 року, коли ми з пані Надією ще й не згадувалися про існування одної, але тим промовистіший перегук... А от тепер мені тепліша на серці, коли подумаю, як мені пощастило знати і читати цю мудру жінку зі скромною усмішкою і фантастичним даром слова, яка не любить банальностей і не боїться висловлювати мовою поезії невимовне...



Знайти себе...

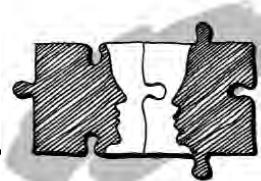
Київ
2021

для цього знаходить особливу – на перетині мови поезії та мови науки, пересипаючи свої вірші термінами, знайомими лише фахівцям. А однак і непосвячені читачі знаїдуть в цих термінологічних феєрверках наслоду, адже суть їхня – не в академічному мудруванні, а в грі словом, грі віртуозній і захопливій... Отак і народилися премилі образи і тропи, на кшталт:

Сфазованих атомів рибки замріяні...

...Гарячої плязми характер лукавий.

(сонетоїд “Все лійки та смерчі...”, присвячений Е. А. Пашицькому, з циклу “А фізиці бути між наук”)



“Просвітянин Павло Параксевич відзначив своє 100-річчя – в добром настрої та з новими творчими планами”.

Просвітянину Павлу Параксевичу – 100 років

Олег ОЛЕКСЮК,
заслужений працівник культури
України, голова Правління
ХОО ВУТ “Просвіта”
імені Тараса Шевченка

Кінець першого місяця літа просвітяні Херсонщини урочисто відзначали не лише тому, що цього дня 80 років тому Українські Національні збори у Львові проголосили Акт відновлення Української держави й створили Українське Державне Правління під проводом Ярослава Стецька, а ще й тому, що старійшина національно-патріотичного відродження на Херсонщині, почесний громадянин міста Херсона, просвітянин Павло Кіндратович Параксевич відзначив своє 100-річчя – в добром настрої та з новими творчими планами.

Він народився 30 червня 1921 року в селі Лапківці Чорноострівського району Хмельницької області в селянській родині. Після закінчення Одеського механіко-технологічного технікуму цукрової промисловості перевував на службі у Радянській армії.

Павло Кіндратович згадує: “Війна застала нас в Павурських артилерійських літніх таборах, де знаходився наш 231-й корпусний артилерійський полк. 21 червня 1941 року на території нашої частини група артистів Московського художнього академічного театру давала концерт, як раптом пролунав голос: “Бойова тривога!”. Незабаром полк вишикувався у бойову колону і вирушив до державного кордону... Так з першого дня почалася для нас війна”.

У роки Другої світової війни Павло Кіндратович воював у складі зенітного артилерійського полку 1-го Українського фронту.



Пройшов горнило війни в боях, визволюючи від німецьких окупантів Прикарпаття та Закарпаття, Польщу, Словаччину та Чехію. На війні доля звела його з українським письменником Олесем Гончаром. Понад 60 років літературознавець Павло Параксевич присвятив дослідженню та віданню творчості Олеся Гончара. А здружила їх відвага і взаємодопомога під час бойових дій. Павло Кіндратович повернувся з війни справжнім героєм. Його мужність відзначена нагородами: орденами “Вітчизняної війни” II ступеня і “За мужність”, медалями “За відвагу”, “За перемогу над Німеччиною” та ін.

Після демобілізації 1946 року Павло Параксевич вступив до Ужгородського державного університету на філологічний факультет (українське відділення), який закінчив з відзнакою 1951 року, коли йому виповнилось тридцять.

Працював учителем української мови та літератури у школах Ужгорода, навчальних закладах Хмельницької області. Успішно захищив кандидатську дисертацію на тему “Геройка Великої Вітчизняної війни в українському романі 60-х рр.”.

Після аспірантури, у 1968 році, почав працювати викладачем, а трохи пізніше – старшим викладачем української літератури у Херсонському державному педагогічному інституті. Справедливий, добрий, щирій Павло Кіндратович став наставником кількох поколінь науковців, учителів Херсонщини і не тільки. Колега по педагогічному інституту та першому осередку Товариства української мови у Херсоні, доктор педагогічних наук, професор Марія Іванівна Пентлюк зазначає, що “Павло Кіндратович – людина великої душі, розуму, щиро сердна, талановита людина, яка прожила складний, але благородний вік”.

Від 1977 до 1988 року Павло Параксевич очолював кафедру української літератури.

Від 1989 року підтримує ініціативу колег з інституту та Херсонського музичного училища і активно проявляє свою громадянську позицію в лавах Товариства української мови, а пізніше і в Херсонському обласному об'єднанні Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Паралельно з громадською діяльністю Павло Кіндратович активно займався і науковою роботою. Він опублікував посібники “М. М. Коцюбинський. Життя і творчість в портретах, ілюстраціях, фотографіях, документах” (Київ, 1968), “Микола Чернявський. Життєвий творчий шлях” (1993), “Сторінки



літературної Херсонщини” (2 видання), “Олесь Гончар і Херсонщина” (2 видання) та понад 180 літературних публікацій в ЗМІ України. Друкувався в журналі “Українська мова та література в школі” та республіканському збірнику “Українське літературознавство”.

П. К. Параксевич працював у Херсонському державному університеті до 2003 року доцентом кафедри української літератури та кафедри українського літературознавства. Від 2005 року і до тепер Павло Кіндратович Параксевич – член редколегії “Вісника Таврійської фундації”.

За багаторічну плідну працю був нагороджений Почесним званням “Відмінник народної освіти УРСР”, йому присвоєно звання “Почесний громадянин міста Херсона”, “Почесний професор ХДУ”, а 30 червня 2018 року відповідно до рішення Центрального правління ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Павла Кіндратовича нагороджено медаллю “Будівничий України”.

Він донині долучається до Гончарівських читань, наукових конференцій, засідань артлабо-

раторії “Українська Хата – таланти багата”, де шанують рідну мову, де читаються в рядки Олесі Гончара.

У народному зразковому музеї історії ХДУ відкрито експозицію, присвячену 100-річному ювілею Павла Параксевича.

У свій 100-літній день народження Павло Кіндратович, вдало опанувавши Інтернет, переглядав численні привітання від колег та десятків тисяч його колишніх студентів.

Ювіляра привітали особисто ректор Херсонського державного університету, депутат Херсонської обласної ради Олександр Співаковський, секретар Херсонської міської ради Галина Лугова, доктор філологічних наук, академік Ярослав Голобородько, кандидат філологічних наук Володимир Демченко, колеги з ХДУ та інші.

Мені також почастило від імені Правління ХОО ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка та працівників Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесі Гончара 30 червня привітати ювіляра вдома і побажати йому миру, здоров’я та літературознавчих перемог.



Богдана КОВАЛЬЧУК

Після щедрих дощів другий день Зелених свят віддався погідним і сонячним. Запланований IV обласний просвітянський фестиваль “Історія України в українських народних піснях” мав відбутися на площі біля ОНД “Просвіта”, тож хороша погода була дуже доречною.

Біля входу сяяла різними кольорами виставка членкині “Жіночої громади” Галини Мельничук “Вишивана Україна”, довкола в зеленому маєві – яскраві декорації. Присутнім вручали програму фестивалю і тижневик “Галицька Просвіта”.

Звучить марш запорізьких ко-заків, починається театралізоване дійство гетьманів України – Морозенка, Богуна, Хмельницького, Мазепи (в ролях – І. Семак, В. Жовтюк, А. Фуштей, М. Колковський). До присутніх звертається гетьман Богдан Хмельницький:

Примчав я з іншої доби
До вас, панове, на розмову.
Невже ви ѹ досі ще раби?
Невже обмануті ви знову?
А я ж надіявсь, що народ
Мій козакує, мов у раї...
А він годує всіх заброд
І сам спокійно вимирає...

Повстанською композицією “На Зелені свята” фестиваль відкрив тріо “Сузір’я” у супроводі музик з Городенки під керівництвом В. Гультяя. Великою і різноманітною була програма народного аматорського фольклорно-етнографічного гурту “Пшеничне перевесло” (керівник – Володимир Соболевський) обласної організації “Жіноча громада”, який нещодавно отримав звання “народного”: повний склад, окрім чоловічих, жіночих квартетів, дуеті – все додавало цілісності програмі.

Оспіували подвиги геройів

Тепло сприймали глядачі виступ керівниці Клубу обдарованих дітей Руслані Денги, директора Будинку культури з села Березівка Ярослава Медвєйчука. Відзначилися з новим керівником Оленію Погодл і учасники народної хорової капели “Бескид” обласного товариства “Лемківщина”, виконавши пісенні твори “Ой на горі дубина”, “Ей крохком, коні, крохком”.

У фестивалях завжди бере участь хор “Берегіння” Союзу українок (керівниця – Раїса Романюк), бо їхні союзянки в різni часi історiї України зробили значний внесок для здобуття України. Мелодійно виконало пісню “П’є журавка воду” тріо “Гроно кали-

ни” з Микитинецького Народного дому (керівниця – Наталія Тимощук).

Були в історії України і часи визвольних змагань, зокрема, подвигництво та жертвотність воїнів Української Повстанської Армії. Улюблену пісню наших батьків і ділів періоду УПА “Світить місяць” нагадав присутній Андрій Фуштей. Добре підготував до фестивалю хор “Фронтові друзі” заслужений працівник культури України Віктор Поліщук. Учасники хору, поважного віку люди, ще пам’ятають роки Другої світової війни – їхні пісні про це.

У нашому місті мало таких чоловічих хорових капел, як



“Сурма” імені Богдана Волосянка Національного медичного університету, якою керує Володимир Савчук. Програма змістовна, спів злагоджений, виконавська майстерність на високому рівні. На фестивалі капела запропонувала твори “Там на горі, на Маківці”, “Сусідка”, “Не пора”.

На завершення фестивалю мало слово журі: членкиня Ради обласної “Просвіти”, доктор мистецтвознавства, професор, заслужений працівник культури України Ганна Каарсь, доцент Прикарпатського національного університету, заслужений діяч мистецтв України Володимир Савчук, доктор філософії, заслужений працівник культури України Івано-Франківської міської “Просвіти” Марія Гуцол та керівник церковного хору церкви Святого архістратига Михаїла, учасниця Гуцульського ансамблю пісні і танцю, керівниця тріо “Гроно калини” Микитинецького Народного дому Наталія Тимощук.

Вони нагородили учасників фестивалю подяками і збрінками пісень “Здобудеш державу – чи згинеш в борні!”, який упорядкувала завідувачка культурно-масової роботи обласної “Просвіти”, організаторка і ведуча заходу Михайлина Бодnar, а видало просвітянське видавництво.



Наталія САВЧУК,
членкиня правління
Рівненського обласного
об'єднання ВУТ "Просвіта"
імені Тараса Шевченка

У Рівному відбулася презентація "Спадкоємців". Таку назуває книга нашого земляка, академіка Миколи Жулинського, видана за ініціативи Рівненського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка та за сприяння Товариства Української Мови в Чикаго (США).

Видання є творчим відгуком на художньо-публістичні дослідження рівненських (волинських) письменників Євгена Шморгун, Миколи Руцького, а також просвітян, інтелігенція краю, небайдужа до національної історії.

Зі вступним словом виступив ініціатор та організатор презентації, голова Рівненського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка Іван Ветров, автор передмови до "Спадкоємців". Очільник "Просвіти" розповів про ідею створення книги, представив гостей.

Учасники презентації радо привітали автора Миколу Жулинського, нашого земляка, уроджен-



ця Демидівщини, знаного в Україні та за її межами директора Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, доктора філологічних наук, академіка НАН

України, президента Міжнародного громадського об'єднання "Волинське братство".

Зв'язок Миколи Григоровича з малою батьківщиною впродовж

Петро МЕЛЬНИК,
член НСЖУ, багаторічний
редактор "Колоса", м. Заліщики

Не будемо категорично стверджувати, що найвлучніше, найметафоричніше про певний місяць року можуть висловитися тільки ті, хто в тому місяці народився. Однак (для прикладу) і Надія Григорівна Красоткіна (Шайнов) – волинська поетеса та педагог (день народження 26 серпня), і відомий американський письменник-фантаст Рей Бредбірі, котрий народився 22 серпня, всіма фібррами своєї душі та обома руками голосують за серпень. Зокрема, учителька з Луцька безапеляційно заявляє, що "краса природи, щедрість віковічна – серпневий день – струмуете тепло", або ж "почався серпень – літня казка, де стільки радості й чудес". А її американський колега по перу навіть на початку осені в розмові з другом захоплено вигукнув: "Відчуваєш, яке повітря? Серпень повернувся!"

Не дивно, що відомий український археограф, публіцист, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, один із багатьох в'язнів сталінського терору, світлої пам'яті Ярослав Романович Дащкевич у своєму романі "Постаті" з пріємністю згадує одне з багатьох літ свого життя, а саме – липень-серпень 1943 року. Сімнадцятирічний юнак переживав тоді важке й тривожне літо у місті левів та собору св. Юра. "Моїй мамі (Олена-Марія Степанів – вчена, педагог, перша в світі жінка, офіційно зарахована на військову службу в званні офіцера, чотар УГА – П. М.) вдалося роздобути дві, кажучи пізнішою мовою, путівки до пансіонату "Аріадна" в Заліщиках".

Хоч і з труднощами, бо то ж був окупаційний режим, поїздом добралися у чаївнє місто над Дністром. "Потрапили, – як згадує пан Ярослав, – у трохи нібито інший, веселіший і безтурботливий світ... Двоповерхова вілла Українського центрального комітету "Аріадна" стояла недалеко від низького лівого берега Дністра. Директорував у ній колишній офіцер Української галицької армії, якого всі титулували "пане сотнику". Чисто, просторо, великий вікна, велика ідальня і відносно непогана, як на воєнний час, кухня. Кімнати на першому і другому поверхах... Мешкали ми на другому поверсі справа; на цьому поверсі зліва був Євген Маланюк

з дружиною та сином, що приїхали з Варшави..."

Не хочеться відразу зосереджуватися на ідейній і тематичній спадщині Євгена Філимоновича: про все це багато писано і мовлено (див. Енциклопедія історії України, Філософський енциклопедичний словник, Енциклопедія українознавства, а також у працях Г. Сивокона, Л. Куценка, І. Гущака, В. Шелеста, Ю. Лавриненка, С. Білоконя, С. Грабовського, Е. Чиховської, В. Жадько, М. Крупа, В. Панченка та багатьох інших). Але обмінну спогади Ярослава Дащкевича не вдається, бо саме в "Постатях" на сторінках 545-547 він описав свої враження про "подільську Рів'єру" – як тоді любили називати наші барвінкові Заліщики над Дністром, – та спогади про високого красеня, кремезного і життерадісного Маланюка, котрий потягом прибув зі столиці окупованої Польщі, де був знайомий із такими літераторами, як Ю. Липа, О. Теліга, Ю. Косач, Д. Донцов, Ю. Тувім, Я. Івашкевич, Я. Лехонь...

Варто сказати, що від середини 1930-х років у Польщі курсували так звані "автомотриси", тобто залізничні люксові вагони на тязі двигунів внутрішнього згорання. Аеродинамічна форма та висока швидкість (100-110 км/год) посприяли їхній назві – "люкс-торпеда". Такі швидкісні потяги були дорогими і з'єднували залізницею, скажімо, Krakів і Zakopane, Warsaw і Zalіщики, тобто стару й нову столиці Речі Посполитої з відомими на той час польськими курортами, а також Krakів-Warsaw, Katowice-Warsaw, Lьвів-Zakopane, Lьвів-Borislaw.

Не встановлено дослідниками життєпису "імператора залізних строф" (так образно, але заслужено називали Євгена Філимоновича читачі й літературознавці XX століття), чим поет їхав з Варшави до Заліщиків. Сьогодні відомо лише, що на липень-серпень 1943-го року він приїздив до цієї чаївної перлини Наддністров'я вдруге: перший раз відпочивав у тій же "Аріадні" також у серпні, але ще 1936-го року. До речі, тоді ж – але у віллі "Вікторія" – в Заліщиках відпочивала Олена Теліга, чий загостини заліщани також відзначили меморіальною дошкою на стіні вілли, як і Маланюкові – на стіні "Аріадні".

З творчого доробку того часу Євгена Маланюка заліщанам найцікавішим є цикл поезій "Над Дністром" (три вірші). А ще спогади старожилів про той період, котрі – певна річ – не стільки стосуються зокрема Євгена Філимоновича – адже він не один відпочивав на Дністрі, як візаємозв'язків "льокаторів" (так називали тоді гостей міста – П. М.) та місцевих жителів. Їх неодноразово друкував районний часопис "Колос". Заліщицькі журналісти збирали цікаві оповідки про творців красного письменства чи музичних опусів, які в цьому зоряному полумиску над Дністром проживали (як приміром, Осип Маковей, Омелян Попович, Михайло Гайворонський, Петро Ковал'чук) або перебували-гостили певний час (скажімо, Василь Стефаник, Джон Рід, Олег Ольжич, Ян Каспревич, Юрій Федикович, Євген Коханенко, Соломія Крушельницька, Ірина Вільде, Степан Скрипник, Микола Пушкар, Євген Петрушевич, Євген Маланюк та інші).

Ярослав Дащкевич також згадує, що навіть у бурених роках Другої світової бойні в глибокому кутку окупованої німцями території відпочивали, так би мовити, богемні особистості. Виявилося, що у віллі (зверніть увагу: тільки в одній із близько 20 пансіонатів – П. М.) було чимало цікавих людей: "Письменник Юрій Косач із секретаркою, співачка Лідія Черниш – альт, співак Вільховий (Ольховий), що зранку виходив на берег ріки і співав. Актorka Зоя Стадник. Моя родичка (тітка) Ірина Лежогубська – тоді викладач торговельної школи (пізніше доцент Львівського медінституту). Студентка Наталка Павлюченко, що незабаром у Львові стала Ліфіно..."

Що ж вабило сюди людей пепера, нотного стану і театральної рампи чи естрадних підмостків? Як свідчить розповідь уже світлої пам'яті Ольги Костянтинівни Плещ, з дому Бортник (відійшла у засвіти на 97-у році життя у листопаді 2020 року) в "Колосі" за 12 жовтня 2012 року, в кінці їхнього городу був пансіонат "Ірені", куди вона зіранку носила "панамльокаторіям" молоко, а то й з десяточкою яєць та свіжі фрукти – черешні, абрикоси, яблука, виноград. "Мій тато – Костянтин Бортник – працював на різних

усього життєвого шляху відчувають земляки в огромі справ для рідної Волині, до яких причетний достойник. А книга "Спадкоємці" є суголосно з літературними доробками побратимів-земляків. Та й сам автор, окрім критичного аналізу творів рівненських письменників, ділиться з читачами болем пережитого, власними баченнями боротьби і праці задля Української державності.

Модераторка заходу Наталія Войтович (Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека) ознайомила присутніх із творчим доробком учасників презентації, акцентувала увагу на згадуваних у "Спадкоємцях" "Громовому дереві" Євгена Шморгуна та "Ми у вічі сміялися смерті" Миколи Руцького. Самі ж письменники у виступах розповіли про копітку дослідницьку роботу, яка передувала написанню книг.

Упродовж автограф-сесії всі присутні отримали книги, презентовані обласною "Просвітою".



Косач явно не здатний пристояти. Блідий, худий, тендітний інтелігент ховається зі своєю секретаркою і з друкарською машинкою в тіні дерев. Він диктує, вітерець приносить цокотіння клавішів. Хоча він та-кож чи не в апогеї слави: недавно львівський театр ставив його "Облогу", і він має право на увагу публіки. Але душою товариства – Маланюк...

Звичайно, життерадісний Маланюк не був налаштований на муки творчості у таку гарячу й веселу пору відпочинку, але й певро його не іржавіло. "Десь під кінець перебування в Заліщиках був вечір поета в "Аріадні", в їдальні на першому поверсі. Маланюк читав свої вірші, та-кож написані там "Приєзди":

"Пам'ятаєш, як певно,
як владно
ти вела лабірінтом любові.
Аріадно моя, Аріадно,
Сонці й літа нестримана
повін'"...

"Від'їзд із Заліщиків був сумним, – завершує цей світлий спогад автор "Постатей", – це було прощання з без журнім все ж та-кі літом. Львів'яни зайняли кілька купе вагона, але Маланюків між ними не було".

Так тоді не було, однак в українській літературі (як поет), у житті і боротьбі українського народу за незалежність України (як громадянин-патріот, як філософ-аналітик) автор "Стилета і стилоса", "Земної мадонни" і "Серпня", "Бронебійний публіцист" Євген Маланюк був, і буде жити оптимістом, бо заліщицькі вакації його були життерадісними, як і овили його мрій про незалежну Україну, которую він неодноразово втрачав, але вірив у її майбутнє.



"Ось так твориться сучасна українська культура в галузі народного й професійного мистецтва".

Оце так нашуміли!

Світлана ПРУГЛО,
інформаційна служба НМЗУГ в Опішному

Що відбувалося? Гучні музики, веселий спів, запальний сміх, дзвінкий свист опішненських свистунів і скрип гончарних кругів! Ну як можна пройти повз?

У Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному промайнула яскрава подія українського літа – Гончарський фестиваль! Цього року в іншому форматі: зміна назви (Регіональний мистецький фестиваль "Феєрія гончарства") і зміна локації (Національна галерея монументальної глиняної скульптури просто неба).

"Сьогодні Національний музей-заповідник українського гончарства вітає на нашій території гончарів, художників-керамістів, вишивальниць, усіх народних майстрів, які тут присутні. Ми вітаємо учасників фольклорних колективів, які радуватимуть нас своїм співом. Ми славимо гончарів, які з глини й пісень ліпили Україну!" – звернувся до гостей Фестивалю генеральний директор Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Олесь Пошивайло.

Своєю присутністю й вітальним словом пошанували гостей і фундаторів свята заступниця голови Полтавської обласної державної адміністрації Катерина Рижиченко та заступник голови Полтавської обласної ради Олександр Лемешко. Вони активно підтримують позицію Національного музею гончарства в прагненні зберегти й розвивати українське гончарство. Саме завдяки фінансовій підтримці Полтавської обласної державної адміністрації та Полтавської обласної ради цього року відбувся фестиваль "Феєрія гончарства".

"Ми зараз у найкращому туристичному магніті Полтавщини. Мені приємно, що ви не зупиняєтесь у своєму розвитку, у своїй туристичній привабливості. Сюди був відкритий веломаршрут, сюди йдуть люди на масштабні події, але основного привабливістю все одно залишається гончарство. Немає рівних Опішному в цьому. Тому я щиро вдячна Музею-заповіднику, всім працівникам за те, що попри умови, які переслідували нас останні майже два роки, сьогодні ми по-новому звикаємо святкувати, по-новому

відкриваємо такі масштабні події й згадуємо, як це радіти й зустрічатися, а не святкувати в онлайн-режимі. Сьогоднішня подія визначна загалом як для всіх жителів Полтавської області, так і для України. Ми продовжимо традицію щорічних масштабних фестивалів і популяризуватимемо опішнянське гончарство на весь світ", – привітала гостей Катерина Рижиченко.

Шороку в рамках гончарських фестивалів у Опішному, завдяки злагоджений роботі музейників, відбуваються численні заходи. Цього року теж було чим дивувати гостей. Немає значення, які в кого творчі вподобання. Тут знайшлися заняття для кожного. Локації, що працювали одночасно й незалежно одна від одної, дарували максимальний заряд емоціям у режимі нон-стоп.

Міні-ярмарок "Гончарська веселка" був не такий масштабний, як зазвичай, але торгові ряди майоріли від різnobар'я кераміки, вишивки, речей з дерева й виробів інших видів декоративно-ужиткового мистецтва. Кожен мав змогу придбати сувенір на будь-який смак на згадку про Фестиваль гончарства.

Фольклорний фестиваль "Гончарське перевесло" запалював дзвінкими піснями й палкими танцями й викликав шалену підтримку й бурхливі оплески присутніх.

Традиційно найбільшу чергу збиралі павільйони майстер-класів. Бажаючих спробувати себе в ролі гостей проводили майстер-класи з гончарювання, виготовлення свищика, барині, гончарської ма-



льовки тощо. Приємністю стало й те, що гончарювали не лише діти, а й дорослі. І всі з однаковим запалом, неймовірним творчим натхненням працювали над своїми першими глиняними виробами.

Для дозвілля дітлахів діяли одразу кілька розважальних локацій. Одна з них – "Маленькі долоньки". Тут найменші гости ставали справжнісінькими мистцями: виготовляли глиняні вироби й самі їх розмальовували, опановували гончарні орнаменти на папері, вчилися правильно підбрати кольори.

Учасники Е-літньої академії ГОНЧАРСТВА на чолі з художницею-керамісткою зі Сполучених Штатів Америки Наталею Кормелюк проводили випал РАКУ за японською технологією. Надвичайно цікаве дійство.

Звісно, не обійшлося без найсмачнішої у світі української кухні. Борщ,вареники,



галушки, сластиони, вергуни й інші смаколики вабили своїм ароматом.

"Ми вибралися спеціально на ваш фестиваль, щоб подивитися на роботи талановитих майстрів, купити представліні для продажу вироби. Ми відпочили, скутилися, погончарювали, наїхали й потанцювали. Ваш Музей – це щось неймовірне", – поділилася враженнями гостя Фестивалю з Сумщини.

Основна місія Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному – зберігати культурну спадщину України й, зокрема, пам'ятки гончарства. Музей вийшов за межі цієї місії й упродовж 35 років існування робить все для того, щоб активно популяризувати українське гончарство. Проведення таких фестивалів – один із аспектів цього нелегкого шляху. Завдячуячи активній популяризаторській діяльності музею-заповідника, згуртованості гончарів різних регіонів України гончарство не занепало, а розвивається в різних областях України.

"Ось так твориться сучасна українська культура в галузі народного й професійного мистецтва. Це надзвичайно важливо, що ми розвиваємо саме ці вчави культури в Україні, оскільки вони сприяють збереженню національної ідентичності й популяризують наші етнічні символи. Таким чином ми робимо свій внесок у змінення української держави й показуємо світу, що ми маємо багату традиційну й сучасну культуру", – додав Олесь Пошивайло.

Сторінку ще одного Гончарського фестивалю в Опішному перегорнуто. З новими силами й ентузіазмом ми розпочинаємо планування для вас нову цікаву літню пригоду. Дякуємо всім, хто фестивалів разом із нами! Українці, ми неймовірні!

СЛОВО *Прогресія*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА "ПРОСВІТА"
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІАНОНС



Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редакція
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШІК,
Георгій ФІЛІПЧУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ "Мега-Поліграф",
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами –
тильки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.
Індекс газети
"Слово Просвіти" – 30617

